

الگوی مطلوب تدوین سیاست در شورای عالی امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران

عبدالرضا باقری^{۱*}

چکیده

هدف از انجام این پژوهش، شناسایی الگوی مطلوب تدوین سیاست‌های امنیتی در شورای عالی امنیت ملی است؛ از این رو، پژوهش در سه مرحله انجام شد. در گام نخست، آسیب‌های وضع موجود تدوین سیاست‌ها مورد واکاوی قرار گرفت. در مرحله دوم وضعیت موجود تدوین سیاست در شورا مورد بررسی قرار گرفت و در مرحله آخر مؤلفه‌های الگوی مطلوب احصاء گردید. پژوهش از نظر هدف کاربردی و توسعه‌ای و از حیث روش زمینه‌ای-موردی است. ابزار گردآوری داده‌ها، مصاحبه عمیق با ۱۸ نفر از کارشناسان امنیت ملی و پرسش‌نامه محقق ساخته است. جامعه آماری نیز ۳۰ نفر از کارشناسان شورا بود.

یافته‌ها حاکی از آن است که ۱۴ آسیب بر اساس الگوی سه شاخگی در تدوین سیاست‌ها وجود دارد. آسیب‌های «تغییر گفتمان شورا با تغییر دولت»، «شکل‌گیری تدوین سیاست بر اساس تقاضا» و «عدم تفکیک بین مراحل مسئله‌یابی تا تدوین» بیش‌ترین فراوانی را به ترتیب در بین آسیب‌های زمینه‌ای، ساختاری و فرایندی دارند. وضع موجود تدوین سیاست‌ها مشتمل بر ۱۱ گزاره دارای اختلاف است که مؤلفه «تقویت نقش شورا در تدوین سیاست و ارائه مشورت به رهبری نظام در نتیجه سیاست‌گذاری امنیت ملی» بالاترین اولویت را دارد و در آخر، الگوی مطلوب نیز مشتمل بر ۱۶ مؤلفه در ۶ بعد (فرایندی، محتوایی، اجرایی، ارزیابی، انطباق‌پذیری بین‌المللی و تاب‌آوری نهادی) است. کلیدواژه‌ها: سیاست‌گذاری؛ تدوین سیاست؛ شورای عالی امنیت ملی؛ آسیب‌شناسی؛ سه شاخگی

۱. استادیار سیاست‌گذاری عمومی، گروه مدیریت، دانشکده علوم و فنون فارابی ab53.bagheri@yahoo.com

مقدمه

سیاست گذاری امنیت ملی که از دو بخش «سیاست گذاری عمومی» و «امنیت ملی» تشکیل شده است (غزایق زندی، ۱۳۹۵: ۷) بعد از جنگ جهانی دوم برای تأمین منافع ملی و همسوسازی سیاست ها در جهت نیل به آن مورد توجه جدی دولت ها قرار گرفت. این مسئله ابتدا با فرمان ریاست جمهوری امریکا در سال ۱۹۴۷ م در ایالات متحده امریکا^۱ و سپس در سایر کشورهای توسعه یافته مورد توجه جدی قرار گرفت و در دوران جنگ جهانی دوم و بعد از آن به یک موضوع محوری در بین نظام های سیاسی توسعه یافته تبدیل شد. پیش از این دوره، روند مداخله دولت ها در حوزه مسائل امنیتی بیشتر تابع مصوبات قانون گذاری آن ها بود و در این بین، طبیعتاً نخستین جنبه این قانون گذاری ها نیز مسئله برخورد کیفی با تهدیدهای داخلی بود و از همین رو اولین قوانین ناظر بر سیاست گذاری امنیتی را باید قوانین مربوط به جرم انگاری رفتارهای ضد دولتی و قوانین ناظر بر تشکیل نهادهای مقابله کننده با تهدیدهای خارجی دانست (Allock, 2002: 24).

الگوی حکومتی نظام جمهوری اسلامی ایران نیز بر چنین سیاقی طراحی شده است؛ از این رو سیاست گذاری امنیت ملی در آن بسیار مهم تلقی شده است. در نظام حقوقی جمهوری اسلامی ایران پس از پیروزی انقلاب اسلامی و به دنبال طی دوره ای از تمرکز نداشتن نهادهای امنیتی، سرانجام در جریان بازنگری قانون اساسی تشکیل شورایی با عنوان شورای عالی امنیت ملی پیش بینی گردید که ساختار و وظایف آن در اصل ۱۷۶ قانون اساسی تبیین شده است (مقدس و اکبری، ۱۳۹۶: ۸۷۴).

دستگاه سیاست گذاری امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران به رهبری شورای عالی امنیت ملی مسئولیت مسئله یابی، طراحی، تدوین، مدیریت، نظارت و ارزشیابی سیاست های امنیت ملی را بر عهده دارد. از نظر «مک کانل» برای اینکه موفقیتی به سیاست گذاری نسبت داده شود باید در سه بعد سیاست گذاری، فرایند اجرایی و منابع سیاسی موفق باشد (McConnell, 2010: 62). در واقع سیاست گذاری مورد نظر مک کانل همان مرحله تدوین سیاست است که بعد از تعیین دستورکار و مسئله یابی و قبل از مرحله اجرای سیاست قرار دارد. شورای عالی امنیت ملی چهار دهه در این عرصه سیاست گذاری

1. www.Whitehouse.Gov/Administration/eop/nsc

کرده است و قاعداً این سیاست‌گذاری‌ها باید دستاوردهایی برای کشور داشته باشد. دستاورد سیاست‌گذاری امنیت ملی می‌تواند کسب منافع ملی، گسترش نفوذ نظام در حوزه‌های منطقه‌ای و بین‌المللی و افزایش اقتدار و انسجام ملی در داخل کشور و در نتیجه تأمین امنیت ملی کشور باشد؛ بنابراین از شورای عالی امنیت ملی انتظار می‌رود با تدوین سیاست‌های ملی در تمام زمینه‌های سیاسی، اقتصادی، فرهنگی، دفاعی - امنیتی و علمی - فناوری و با استفاده از همه ابزار و امکانات مادی و معنوی کشور به نحوی عمل کند که ضمن بقاء نظام، منافع ملی کشور را در عالی‌ترین سطح تضمین نماید ولی با وجود جایگاه بی‌بدیل شورا در زمینه سیاست‌گذاری و مدیریت امنیت ملی، نتایج حاصله به گونه‌ای است که بین میزان سیاست‌های تدوین شده و چگونگی اجرای آن‌ها فاصله زیادی احساس می‌شود، این فاصله گویای آن است که شورا در سیاست‌گذاری با مسائلی روبرو است که مشخص نبودن تکلیف آن‌ها می‌تواند اجرای سیاست‌های امنیت ملی را با مشکل مواجه سازد. یکی از مهم‌ترین مشکلات به تدوین سیاست‌های امنیتی بازمی‌گردد. تدوین این سیاست‌ها از آن روی که از دو بخش تحلیل سیاست و تقنین آن یعنی تبدیل به یک سند قانونی، تشکیل شده است و هرکدام از آن‌ها از ظرایف و پیچیدگی خاص برخوردار هستند؛ کار تدوین سیاست را کاری تخصصی، زمان‌بر، نیازمند تحلیل‌های چندوجهی مبتنی بر داده‌ها و اطلاعات گسترده و متنوع تبدیل می‌نماید. بر اساس مطالب گفته شده می‌توان اهمیت و ضرورت انجام پژوهش را به صورت تفکیک شده به شرح زیر بیان کرد:

الف) اهمیت پژوهش

- ۱- ارتقای کارایی سیاست‌گذاری در شورا: پژوهش در این زمینه به طراحی الگوهای بهینه کمک می‌کند تا سیاست‌های شورا با دقت و سرعت بیشتری تدوین و اجرا شوند.
- ۲- هماهنگی بین بخشی و فرابخشی در شورا: تدوین الگوی مطلوب باعث ایجاد انسجام بین بخش‌های داخلی و سایر سازمان‌ها با هدف جلوگیری از موازی‌کاری می‌شود.
- ۳- پاسخگویی به تهدیدهای نوین: با توجه به تحولات فناوری و شیوه‌های جدید تهدید (مانند تهدید ترکیبی)، نیاز به الگوهای پویا و انعطاف‌پذیر در سیاست‌گذاری امنیتی ضروری است.

۴- کاهش هزینه‌ها و منابع سازمانی: الگوی بهینه از هدررفت منابع جلوگیری کرده و تصمیم‌گیری را مبتنی بر شواهد و تحلیل‌های دقیق می‌کند.

۵- افزایش مشروعیت و مقبولیت سیاست‌ها: سیاست‌های امنیتی که بر اساس الگوی علمی تدوین شوند، از مقبولیت بیشتری در سطح ملی و بین‌المللی برخوردار خواهند بود.

ب) ضرورت پژوهش

۱- پیچیدگی محیط امنیتی: با توجه به تحولات سریع در عرصه‌های سیاسی، اقتصادی و فناوری، نهادهای متولی امنیت نیازمند الگوهای سیاست‌گذاری منعطف و پویا هستند.

۲- نبود الگوی جامع بومی: در برخی موارد برای تدوین سیاست‌های امنیتی از الگوهای خارجی استفاده می‌شود که ممکن است با شرایط فرهنگی، سیاسی و امنیتی کشور سازگار نباشد.

۳- ضرورت حفظ امنیت ملی: سیاست‌گذاری نادرست می‌تواند تهدیدات امنیتی را تشدید کند؛ بنابراین پژوهش برای تدوین الگوی مناسب یک ضرورت راهبردی است.

۴- پیشگیری از تصمیم‌گیری‌های سلیقه‌ای: بدون وجود الگوی علمی، امکان اتکا به روش‌های سنتی و سلیقه‌ای در تدوین سیاست افزایش می‌یابد.

۵- نیاز به شفافیت و پاسخگویی: از آنجایی که شورا ناخواسته در معرض انتقادات داخلی و بین‌المللی قرار می‌گیرد؛ بنابراین الگوی شفاف تدوین سیاست به افزایش اعتماد عمومی کمک می‌کند.

در هر صورت مسائل ذکرشده و احساس فاصله بین سیاست‌گذاری‌های انجام‌شده و نتایج آن دغدغه‌ای شد برای پژوهشگر که ضمن آسیب‌شناسی مرحله تدوین سیاست مبادرت به ارائه الگوی مطلوب تدوین سیاست امنیتی در شورا نماید؛ بنابراین، پژوهش حاضر درصدد آن است که گام اول این اقدام را با آسیب‌شناسی نحوه تدوین سیاست‌های امنیت ملی در شورا آغاز کرده و سپس الگوی مطلوبی برای آن ارائه نماید.

از این رو هدف اصلی پژوهش شناسایی الگوی مطلوب تدوین سیاست‌های امنیتی در شورای عالی امنیت ملی است که به تبع آن باید آسیب‌های مرحله تدوین سیاست امنیتی در شورا نیز مورد شناسایی قرار گیرد. سؤال‌های پژوهش عبارتند از: الگوی مطلوب تدوین

سیاست امنیتی چیست؟ و آسیب‌های مرحله تدوین سیاست امنیتی در شورای عالی امنیت ملی کدامند؟

۱. مبانی نظری

نکته‌ای که باید در ابتدای پژوهش مورد توجه قرار گیرد آن است که با گذشت چهار دهه از فعالیت شورا تاکنون الگوی مطلوبی برای فرایند سیاست‌گذاری یا هر یک از مراحل آن و حتی به عنوان پیش‌زمینه طراحی الگو، آسیب‌شناسی درباره فرایندهای سیاست‌گذاری شورا انجام نشده است، ضمن آن که بیشتر پژوهش‌های انجام شده در حوزه شورا، پیرامون مباحث حقوقی و جایگاه قانونی و وظایف شورا است. به دلیل ماهیت موضوع و با وجود بررسی‌های انجام شده؛ پژوهشی که به طور مستقیم با عنوان تحقیق مرتبط باشد یافت نگردید. با این حال پژوهش‌های نزدیک به موضوع که بخشی از قلمرو تحقیق را پوشش می‌دهند به اجمال به شرح زیر آورده می‌شود.

- عبدالزهره عثمان (۱۳۹۰) در رساله دکتری خود تحت عنوان «آسیب‌شناسی سیاست‌گذاری امنیت ملی عراق از سال ۱۹۶۸ تا ۲۰۱۱ (با تأکید بر مسئله قومی-مذهبی)» در پاسخ به اینکه سیاست‌گذاری امنیت ملی رژیم صدام که از الگوی همانندسازی استفاده نمود، آیا به وحدت ملی در عراق منجر شد؟ می‌گوید که ناتوانی رژیم حزب بعث در تحقق وحدت و یکپارچگی ملی باعث شد الگوی همانندسازی با شکست مواجه شود. افزایش آزادی فعالیت برای گروه‌ها و جریان‌های اجتماعی - سیاسی از یک سو و ریشه‌دار بودن گرایش‌های قومی و فرقه‌ای از سوی دیگر، موفقیت این الگو را در سیاست‌گذاری امنیت ملی با دشواری مواجه ساخته است.

- طاهریان (۱۳۹۰) در پژوهشی با عنوان «الگوی سیاست‌گذاری امنیت داخلی در ناامنی سازی‌های غیرخشونت‌آمیز» معتقد است چالش‌ها و ناامنی‌های منطقه‌ای و جهانی موجب ایجاد رابطه‌ای تنگاتنگ بین امنیت داخلی کشورها با سیاست‌گذاری گردیده است. دارندگان این مزیت در صورتی که از دانش عملیاتی و راهبردی نیز برخوردار باشند، همواره از قدرت برتر در تأمین امنیت داخلی بهره‌مند می‌شوند. امنیت داخلی یک عملیات رشته‌ای و بین‌رشته‌ای است که می‌بایستی کاملاً در فضای تخصصی مرتبط با آن انجام گیرد؛ زیرا در غیراین صورت سیاست و برنامه فاقد ارزش خواهد بود. ایشان عنوان

می‌کند سیاست‌گذاری در امنیت داخلی صرفاً مجموعه‌ای از مفاهیم، رویه‌ها و ابزار است ولی لازم است برنامه‌ریزان در خصوص نحوه پرداختن به سیاست‌گذاری به خصوص در امر امنیت داخلی که به متغیرهای گوناگون وابسته است بسیار مراقب باشند.

- اصلانی و فردکاردل (۱۳۹۱) در مقاله «امنیت جمهوری اسلامی و نهادهای سیاست‌گذار» معتقدند حفاظت گسترده از منافع ملی کشور نیازمند تشریک مساعی و هماهنگی همه جانبه میان ارکان مختلف زمامداری است و در مجموعه‌ای بسیط و کلی امکان‌پذیر است و در نتیجه نهادهای سه‌گانه مقام رهبری، شورای عالی امنیت ملی و سپاه پاسداران انقلاب اسلامی هر یک با توجه به فراخور و در حیطه وظایف شرعی و قانونی خویش در نظام جمهوری اسلامی ایران متولی این امر خطیر هستند. وظیفه این نهادها اتخاذ تصمیم صائب و شایسته برای اجرای صحیح امور دفاعی - امنیتی است.

- کمیسون سیاسی، دفاعی و امنیتی مجلس شورای اسلامی (۱۳۹۴)، طی پژوهشی با عنوان «الگوی تدوین سیاست‌های دفاعی و امنیتی؛ چارچوب پیشنهادی سیاست‌های کلی برنامه ششم» معتقد است تدوین سیاست‌ها اگرچه همواره بر اساس الگویی که ابعاد طرح‌واره‌ای و عینی دارد صورت می‌پذیرد، با این حال و در روند مطالعات و تدوین سیاست‌ها، به خصوص سیاست‌های کلان برنامه‌ها لازم است همواره در روش‌های موجود بازنگری صورت گرفته و بهینه‌سازی روندها و الگوها برای تحقق مطلوب اهداف در نظر باشد.

- رحیمی (۱۳۹۵) در پایان‌نامه خود با عنوان «وظایف و اختیارات شورای عالی امنیت ملی در پرتو اصل حاکمیت قانون»، امنیت ملی و اصل حاکمیت قانون را مورد بررسی قرار داده است و سپس مبانی قانونی وظایف و اختیارات شورای عالی امنیت ملی و اهداف و وظایف شورای عالی امنیت ملی را مورد کنکاش قرار داده و در انتها با بررسی عملکرد شورای عالی امنیت ملی در پرتو اصل حاکمیت قانون به بررسی عملکرد شورای عالی امنیت ملی در پرتو قانون اشاره نموده است. محقق در این راستا به این نتیجه رسیده است که شورای عالی امنیت ملی به تناسب وظایف خود شوراهای فرعی از قبیل دفاع و شورای امنیت کشور را تشکیل می‌دهد. تعیین سیاست‌های دفاعی - امنیتی کشور در محدوده سیاست‌های کلی تعیین شده از طرف مقام رهبری، هماهنگ نمودن فعالیت‌های

سیاسی، اطلاعاتی، اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی در ارتباط با تدابیر کلی دفاعی. امنیتی و بهره‌گیری از امکانات مادی و معنوی کشور برای مقابله با تهدیدهای داخلی و خارجی وظایف شورای عالی امنیت ملی می‌باشند.

- رضوی‌نژاد و رزاقی (۱۳۹۷) در پژوهشی با نام «الگوی مطلوب اجرا و ارزیابی در سیاست‌گذاری امنیت داخلی ج.ا.ا» معتقدند تأمین امنیت که از وظایف اصلی و عمده دولت‌هاست، نیاز به سیاست‌گذاری در این حوزه را ضروری می‌نماید. در این راستا «الگوسازی» یکی از فن‌های تسهیل فهم و اجرای فرایند سیاست‌گذاری امنیتی است که به مدد دولت‌مردان می‌آید. ایشان در ادامه به ارائه الگوی تلفیقی از نظریات اتزیونی و هیرشمن به عنوان الگوی مطلوب طراحی و تبیین اشاره کرده‌اند. در این الگو، روش اجرای سیاست‌های امنیت داخلی تا حد زیادی مطابق با ارزش‌ها و هنجارهای مردم است و استفاده از زور، اجبار و ترس در حد کمی وجود داشته و حد متوسطی از به‌کارگیری پاداش نیز مورد نظر است.

- باقری و پیشگاه‌هادیان (۱۳۹۸)، در مقاله‌ای با نام «الگوی مطلوب مسئله‌یابی در فرایند سیاست‌گذاری شورای عالی امنیت ملی»، معتقدند سیاست‌گذاری در شورای عالی امنیت ملی ج.ا.ایران بر مبنای موضوعاتی است که برای بخش یا بخش‌هایی از جامعه مشکل امنیتی ایجاد می‌کند. از این رو، شناخت صحیح مسئله نقش اساسی در شروع فرایند سیاست‌گذاری دارد. این پژوهش با هدف ارائه الگوی مطلوب مسئله‌یابی در فرایند سیاست‌گذاری انجام شده و پژوهشگران در پی پاسخ به این سؤال که «الگوی مطلوب مسئله‌یابی در فرایند سیاست‌گذاری شورای عالی امنیت ملی چیست؟» با دسته‌بندی و برقراری روابط بین متغیرها با استفاده از روش تحلیل محتوا و همبستگی، فرایند اصلی سیاست‌گذاری در مرحله «شناخت مسئله» را احصا و ارائه نموده‌اند. نتایج پژوهش نشان می‌دهد که الگوی مطلوب مسئله‌یابی شامل پنج مؤلفه احساس وجود مسئله، کالبدشکافی مسئله، محک مسئله با تراز مسائل ملی، پردازش مدیریتی مسئله امنیت ملی و آماده‌سازی مسئله برای ورود به دستورکار سیاست‌گذاری است.

- عبدالهی ضیاءالدینی و ریحانی (۱۴۰۲) در مقاله «الگوی کارکردی شعام در حکمرانی امنیت ملی؛ اولویت نقش هدایتی و محدودیت مداخله اجرایی» اظهار می‌دارند هدف

این پژوهش تدوین الگوی کارکردی «شورای عالی امنیت ملی» در حکمرانی امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران است. نویسندگان تلاش کرده‌اند ابعاد، مؤلفه‌ها و شاخص‌های نقش‌آفرینی «شعاع» را بازنمایی و اولویت‌بندی کنند. یافته‌های پژوهش بیانگر یک الگوی کارکردی با ۴۶ شاخص است که به ترتیب اولویت، ذیل هفت مؤلفه «سیاست‌گذاری»، «قاعده‌سازی»، «نظارتی»، «داوری»، «هماهنگی»، «مدیریت بحران» و «درنهایت «حمایتی» قرار دارند. این هفت مؤلفه ذیل ابعاد سه‌گانه کارکردی منبعث از قانون اساسی، یعنی «تعیین سیاست»، «هماهنگی امور» و «مقابله با تهدیدهای» قرار می‌گیرند.

همان‌گونه که ملاحظه می‌شود پژوهش‌های انجام‌شده به‌طورکلی فرایند سیاست‌گذاری را مورد مذاقه قرار داده و هیچ‌کدام به واکاوی اجزای فرایند سیاست‌گذاری نپرداخته‌اند. ازاین جهت پژوهش حاضر بدیع بوده و به دلیل احصای آسیب‌های وضع موجود نیز، پژوهشی دوسویه محسوب می‌گردد که می‌تواند از این حیث نیز موردتوجه قرار گیرد.

۱.۱. سیاست‌گذاری امنیت ملی

سیاست‌گذاری روندی است که طی آن رهبران و مدیران ارشد نظام سیاسی جهت دستیابی به اهداف ملی، به انتخاب بهترین روش‌های ممکن از میان روش‌های در دسترس می‌پردازند. موضوعات سیاست‌گذاری ممکن است داخلی یا بین‌المللی باشند. در هر دو عرصه، دو عامل عمده در مطلوبیت سیاست‌گذاری و اجرایی بودن آن نقش ایفا می‌کند. این دو عامل عبارتند از شناخت از موضوع و ابعاد گوناگون آن و شناخت از روش‌های مختلف دستیابی به هدف مطلوب در خصوص آن موضوع (سالارکیا، ۱۳۹۷: ۷۵). سیاست‌گذاری امنیتی بدان معنی است که موضوعی به‌عنوان چالش‌های حال یا آتی امنیت جامعه نمایان شده که نیاز به راه‌حل دارد. از این رهگذر، فلسفه وجودی مطالعات سیاست‌گذاری امنیتی ناظر به این موضوع است که در پهنه کشور و جامعه مسائلی وجود دارد که باید در تقویم سیاست‌گذاری کلان کشور مورد تجزیه و تحلیل قرارگرفته و بدان‌ها پاسخی داده شود (رضوی‌نژاد و رزاقی، ۱۳۹۷: ۱۰۴).

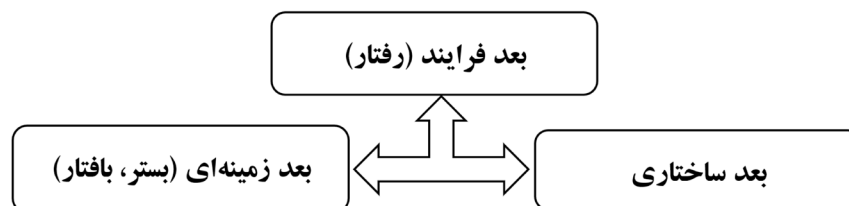
درمجموع؛ سیاست‌گذاری امنیتی «فرایند یا مجموعه‌ای از فعالیت‌ها و تصمیماتی است که با هدف حل یک آسیب و مسئله امنیتی طراحی شده است». به بیانی دیگر، سیاست‌گذاری امنیتی در ساده‌ترین شکل آن عبارت است از هنر استفاده از شیوه‌ها و

ابزارهای مطلوب برای تفوق بر بحران‌های مختل‌کننده امنیت که شامل اقدامات سیاسی، اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، قضایی، انتظامی، امنیتی و... است. دولت‌ها برای ایجاد حفظ و تقویت امنیت خود به سیاست‌گذاری امنیتی نیاز دارند تا در وضعیت‌های گوناگون الگویی مرتبط با آن را پیش بگیرند. درواقع سیاست‌گذاری امنیت ملی عبارت است از شناسایی مسائل و مشکلات به همراه کوشش آگاهانه، سنجیده و سازمان‌یافته دولت برای ایجاد تغییر در وضع موجود، کنترل و مدیریت آسیب‌ها و تهدیدات و دستیابی به اهداف مطلوب در حوزه امنیت ملی که با هماهنگ‌سازی عناصر مختلف قدرت ملی و به‌کارگیری مناسب آن میسر می‌شود (ره‌پیک، ۱۳۸۷: ۱۱۲).

۱.۲. آسیب‌شناسی سازمانی

آسیب‌شناسی بر اساس درک نحوه کار سازمان پایه‌گذاری می‌شود. چارچوب‌های فکری که مجریان تحول سازمانی برای ارزیابی سازمان به کار می‌برند، الگوهای آسیب‌شناسی نامیده می‌شوند. این الگوها در برنامه تحول سازمانی نقش تعیین‌کننده‌ای ایفا می‌کند (رحیمی، ۱۳۹۹: ۹۱۰). آسیب‌شناسی سازمان، فرایند تشریک مساعی میان اعضای سازمان و مشاوران آسیب‌شناسی سازمانی به منظور جمع‌آوری اطلاعات مناسب و مربوطه در مورد مشکلات اساسی سازمان و دلایل آن، تجزیه و تحلیل اطلاعات جمع‌آوری شده، نتیجه‌گیری از تحلیل‌های به‌عمل‌آمده و دسته‌بندی مشکلات در دو سطح عمومی و تخصصی و ارائه پیشنهادها در خصوص جهت‌گیری‌های لازم در راستای رفع مشکلات است (باقری، ۱۳۹۹: ۳۴).

پژوهشگران و صاحب‌نظران، الگوهایی برای آسیب‌شناسی سازمانی معرفی کرده‌اند که یکی از آن‌ها الگوی سه‌بعدی میرزایی است که بسیاری از مفاهیم، رویدادها و پدیده‌ها را می‌توان در قالب نظریه سه‌بعدی (ساختار، رفتار (فرایند) و زمینه (بستر، بافتار) مورد بررسی، مطالعه و تجزیه و تحلیل قرار داد.

شکل شماره ۱: الگوی سه بعدی آسیب شناسی (خوندابی، ۱۴۰۳: ۲۷)

علت نام گذاری این الگو به سه بعدی آن است که ارتباط بین عوامل ساختاری، فرایندی و زمینه‌ای به گونه‌ای است که هیچ پدیده یا رویداد سازمانی نمی‌تواند خارج از تعامل این سه بعد صورت گیرد؛ به عبارت دیگر، رابطه بین این سه بعد یک رابطه تنگاتنگ است و در عمل از هم جدایی ناپذیرند. در چنین رابطه‌ای، عوامل ساختاری و فرایندی و زمینه‌ای به شکل روابط نظام مند، مداوم در حال تعامل هستند و سه بعد مزبور، سه گونه از یک نوع (به طور عمده از نوع غالب زمینه) بوده و بین آن‌ها به هیچ وجه سه گانگی حاکم نیست (خوندابی، ۱۴۰۳: ۲۹-۲۶).

۱.۳. ویژگی‌های سیاست گذاری امنیت ملی در ایران

سیاست گذاری امنیت ملی در ایران اقتضایی است. گرچه هدف غایی آن افزایش ضریب امنیت ملی، کسب منافع ملی و ارتقاء جایگاه کشور در عرصه بین‌المللی و اقتدار داخلی است اما چون روشمند نیست، گاهی اوقات در تأمین آن با مشکل مواجه می‌شود.

- سیاست ملی امنیتی شامل مجموعه «اقدامات» است که توسط مقامات حکومتی انجام می‌گیرد نه تصمیمات انتزاعی تصویبی محض. بدین معنی که این نوع سیاست کنش کنشگران فعال در حوزه امنیت ملی کشور را سامان می‌دهد، با این رویکرد شورا در نقش «تنظیم کننده و هماهنگ کننده» نهادهای اجرایی کشور ظاهر می‌شود.

- سیاست گذاری در شورا گاهی از «بالا به پایین» جریان می‌یابد. در چنین الگویی چون افراد و گروه‌های تعیین کننده نقش چندانی در تدوین سیاست ندارند، نوآوری، ابداع و یادگیری در آن به حداقل می‌رسد. در این الگو شورا تصمیم‌ها و سیاست‌های متخذه مقامات مافوق را به برنامه‌های عملیاتی و اجرایی تبدیل کرده و از این جهت به عنوان «تسهیل کننده» تصمیم مقامات عمل می‌کند.

- در برخی موارد نقش دبیرخانه شورا «جامعیت بخشیدن» به پیشنهادها و سیاست‌های پیشنهادی نهادهای مؤثر در امنیت ملی است. به عنوان مثال پیشنهادی در نهاد الف، ب یا ج یا هر دستگاه دیگر ارائه شده، علیرغم تلاش آن‌ها معمولاً این پیشنهادها یک وجهی هستند زیرا که از مشاورت سایر دستگاه‌ها برخوردار نیستند و دبیرخانه با جایگاه قانونی و ارتباطاتی که با نهادها دارد آن‌ها را به کمک و مشورت می‌گیرد و با برگزاری جلسات تدوین سیاست و در یک تضارب آراء بین دستگاه‌ها، پیشنهادهای مزبور را پخته نموده و جامعیت می‌بخشد و آن را به سیاست رسمی و مدون کشور تبدیل می‌کند.

- در مقام عمل این‌گونه نیست که مسئله‌یابی و طراحی و تدوین سیاست طی سه مرحله جداگانه انجام گیرد، بلکه در همان مرحله مسئله‌یابی سیاست نیز تدوین می‌گردد و یا دستگاه‌ها به هنگام ارسال مسئله مورد نظر خود پیشنهادی را نیز ارسال می‌کنند؛ بنابراین سیاست‌گذاری امنیت ملی در ایران به شکل «رفت و برگشتی» است و به همین دلیل بسیاری از سیاست‌های اتخاذ شده مراحل رشد و بلوغ خود را طی نمی‌کنند.

- برخی از سیاست‌های شورا ناظر به سیاست‌های اعمالی (اقدام عمل) نیست درحالی‌که سیاست‌گذاری شامل آن چه نظام انجام می‌دهد است، نه آن چه می‌خواهد انجام دهد یا آن چه در نظر دارد انجام دهد؛ بنابراین پاره‌ای از آن چه بنام سیاست‌گذاری در شورا تدوین می‌شوند بیانیه سیاست‌اند (باقری، ۱۳۹۹: ۹۷-۹۵).

- از دیگر ویژگی‌های سیاست‌گذاری در شورا «تعاملی» بودن آن است. هسته اصلی این شیوه آن است که هر سیاست در هر مرحله از چرخه زندگی‌اش در اثر فشار و واکنش مخالفانش ممکن است تغییر کند و یا معکوس شود. در این نوع سیاست‌گذاری بازیگران عرصه امنیت ملی ایران شامل سازمان‌ها و افراد به عنوان ذی‌نفعان حکومتی برای تصویب، تغییر و تعدیل سیاست اعمال فشار می‌کنند؛ بنابراین به هر میزان که سازمان یا فرد از چابکی بیشتری برخوردار باشد و اصطلاحاً دُرْدانه حاکمیت باشد، توان تصویب سیاست دلخواه خود و تغییر و تعدیل آن را بیشتر خواهد داشت.

- در مراحل سیاست‌گذاری در شورا افراد همیشه عقلانی، حساب‌گرانه و سنجش‌گرانه رفتار نمی‌کنند بلکه در مواقعی برای گریز از ضرر به منافع سازمانی یا فردی خود، بر مبنای

ترس تصمیم می‌گیرند. در چنین شیوه‌ای تکیه اصلی افراد بر ترس، حزم، احتیاط و دل‌نگرانی‌هاست (باقری، ۱۳۹۹: ۹۸).

- شکل‌گیری سیاست‌گذاری امنیت ملی همواره و لزوماً بر اساس روندی که بیان شد انجام نمی‌گیرد و در مقام عمل دقیقاً برعکس سیاست عمل می‌شود. بدین گونه که سیاست تدوین و به همه و یا بخشی از زیرمجموعه ابلاغ می‌شود، از این‌رو گاه اتفاق می‌افتد که سیاستی تدوین و اجرا می‌شود در حالی که بخش قابل توجهی از زیرمجموعه از آن مطلع نمی‌شوند. بدیهی است که مؤلفه‌هایی چون وقوع بحران، اهمیت موضوع، طبقه‌بندی بالای سیاست متخذه و غیره در این تغییر و جابه‌جایی نقش دارند.

- از آن جایی که حوزه امنیت ملی با موضوعات و پدیده‌های طبقه‌بندی شده سروکار دارد، سیاست‌گذاری مربوط به آن در شورا نیز تحت تأثیر ذی‌نفعان حاکمیت اتخاذ می‌شود؛ به عبارت دیگر ذی‌نفعان حاکمیتی تصمیم‌سازان دبیرخانه شورا هستند. در چنین شیوه سیاست‌گذاری از مؤسسات و مراکز مطالعاتی و دانشگاهی و نخبگان غیر حاکمیتی استفاده چندانی نمی‌شود و از این‌رو جنبه‌های مستند بودن و علمی آن ضعیف است (همان: ۱۰۴-۹۸).

- تغییر و جابه‌جایی دولت‌ها در ایران غالباً «تغییر گفتمان» و جابه‌جایی‌هایی در مدیریت و کادر نهادهای امنیتی و از جمله دبیرخانه شورا را در پی دارد، این تغییر گفتمانی و مدیریتی در شیوه سیاست‌گذاری امنیت ملی در ایران تأثیرگذار است. بی‌شک هر میزان که سیاست متخذه با اصول و ارزش‌های بنیادین نظام ارتباط بیشتری داشته باشد از تأثیرپذیری کمتری در این زمینه برخوردار خواهد شد.

- سیاست‌گذاری امنیت ملی در شورا عموماً در حوزه‌های خاص سیاسی و امنیتی انجام می‌گیرد و دیگر ابعاد امنیت ملی همچون بعد اقتصادی، فرهنگی، اجتماعی به صورت عمومی خارج از چرخه شورا بررسی می‌گردند، مگر در مواقعی که مسائل این حوزه‌ها به معضل کشور تبدیل شود و در آن صورت پای شورا به میان خواهد آمد (روحانی، ۱۳۹۱: ۶۸).

- دبیر و دبیرخانه شورای عالی امنیت ملی نقش ویژه‌ای در مراحل سیاست‌گذاری دارند؛ اما این نقش بیش از آن که به جایگاه دبیرخانه در ساختار حاکمیت ارتباط داشته باشد به

عواملی همچون ویژگی‌های فردی دبیر شورا، مقبولیت فردی او در میان نهادهای حکومتی و میزان اعتماد رهبری و رئیس‌جمهور به او بستگی دارد؛ بنابراین در چهار دوره مسئولیت شورا این نقش کم‌وزیاد شده است.

- در هنگام تدوین سیاست مجری یا مجریان هر سیاست به صورت غیر شفاف مشخص می‌شوند و اگر اجرایی نمودن سیاستی به ابزار، امکانات و بودجه‌ای مازاد بر سقف بودجه مصوب نهادها نیاز داشته باشد، بودجه‌ای نیز اختصاص می‌یابد، اما تابع قدرت چانه‌زنی نهادهاست (روحانی، ۱۳۹۱: ۶۹).

- از دیگر ویژگی‌های سیاست‌گذاری در ایران این است که برای موضوعات مهم و اساسی مسئول یک سیاست مشخص می‌شود و معمولاً مسئول مزبور در همه مراحل مسئله‌یابی، تدوین سیاست و غیره نقش تعیین‌کننده‌ای دارد.

- از دیگر ویژگی‌های سیاست‌گذاری امنیت ملی در ایران این است که بحران زود به مرحله قریز می‌رسد، دلایل آن این است که نخست نظام تصمیم‌گیری کشور از هر کنش اجتماعی نگران است و به سرعت در بالاترین سطح واکنش نشان می‌دهد. دوم این‌که مسئولان رده‌های میانی، نگران پیامدهای تصمیم خود هستند و برای رهایی از تبعات تصمیم می‌خواهند آن را به تأیید مقامات رده بالا برسانند. سوم این‌که اصولاً در نظام ایران در هر تصمیمی برای مشروعیت‌یابی بیشتر تلاش می‌شود تا به تأیید بالاترین رده تصمیم‌گیری برسد و چون بالاترین رده‌ها مایل به نوعی اجماع نظر هستند، از میان پیشنهادها، معمولاً حد وسط را مورد تصویب قرار می‌دهند که تقریباً کمتر ثمربخش خواهد بود (روحانی، ۱۳۹۱: ۶۹).

۱.۴. تدوین سیاست

عوامل و متغیرهایی که در مسئله‌یابی و طراحی سیاست در دستورکار شورا نقش ایفا می‌کنند در این مرحله که اساسی‌ترین وظیفه شورا است، هم‌چنان سایه سنگین خود را حفظ می‌کنند (باقری، ۱۳۹۹: ۱۲۴). بدین صورت که سیاست‌گذاری‌های امنیت ملی در واکنش نسبت به تقاضاهای سیاست‌ظهور می‌کنند؛ این تقاضاها ممکن است درخواست اقدام یا عدم اقدام در باب مسائل امنیتی متعددی باشد، باید از جانب افرادی

درخواست انجام عملی یا عدم انجام عملی (به وسیله بازیگران حاکمیت) ارائه شود تا سیاست گذاری شکل گیرد.

با توجه به توضیحات بالا روند شکل گیری گام تدوین سیاست در شورا به شرح ذیل است:

۱.۱.۴. مرحله آغازین

ابتدا در معاونت ها و کمیته های تخصصی، دبیرخانه شورا ابعاد آسیب پذیری و تهدید هر موضوع و مسئله با امکانات کشور و مؤلفه های قدرت ملی در همان حوزه را در کنار هم قرار داده و بر این اساس تلاش می کند دست یابی به اهداف و آرمان های ملی را قاعده مند و عملیاتی تر کند؛ بنابراین این نوع سیاست گذاری «ترکیبی» است، زیرا به ابعاد مختلف آن توجه می شود برای مثال اگر سیاست نظام در برخورد با مسئله قوم گرایی ملی مدنظر باشد در سیاست گذاری مزبور ابعاد گوناگون اقتصادی، سیاسی، فرهنگی، اجتماعی، نظامی و امنیتی آن مورد توجه قرار می گیرد. از این دیدگاه برقراری امنیت ملی معطوف به پیشرفت امور در تمام زمینه ها و ابعاد است و بدون توجه به آن ها امنیت ملی پایدار تبلور نمی یابد. از این نوع تدوین سیاست ها در پیشینه شورا فروان می توان یافت از جمله: سیاست کشور در قبال اقلیت ها و اقوام، سیاست کشور در مقابل رژیم صهیونیستی، سیاست کشور در قبال بیداری اسلامی، سیاست هسته ای ایران، سیاست ایران در قبال منطقه غرب آسیا و غیره از این نوع می باشند. در این نوع سیاست گذاری نهادهای مؤثر در شورا نیز نقش ایفا می کنند و معمولاً این سیاست ها برآیند نظرات کارشناسی حداقل در بعد نهادهای رسمی کشور است، گرچه برحسب سلیقه دبیر یا معاون و یا حتی مسئولان کمیته و یا بر اساس میزان اهمیت و حساسیت موضوع از نظر کارشناسان غیر نهادی و معمولاً دانشگاهی و مؤسساتی نیز استفاده می شود.

۲.۱.۴. پردازش ثانویه

بعد از تدوین سیاست در بخش های تخصصی دبیرخانه، دومین مرحله تدوین سیاست آغاز می شود و نتیجه آن در دستورکار دبیر شورای عالی امنیت ملی قرار می گیرد. در این مرحله در کمیته اصلی دبیرخانه که بر اساس سلیقه دبیر و نوع موضوع در هر دوره نامی به آن داده می شود با حضور رؤسای دستگاه ها و نهادهای مرتبط با موضوع در جلسه ای که

هم‌اکنون کمیته راهبردی نام‌گذاری شده است مجدداً به بحث گذاشته شده و براساس میزان اهمیت موضوع، میزان قوت و ضعف سیاست تدوین شده در مرحله قبل، میزان تسلط دبیر و رؤسای نهادها بر موضوع و تطابق آن با سیاست‌های کلی نظام و غیره جرح و تعدیل‌هایی در آن به عمل می‌آید. این مرحله چند ویژگی دارد، نخست از نظر زمان برخلاف فرایند تدوین در معاونت‌ها و کمیته‌ها که گاه ممکن است از چند روز تا چند هفته و چند ماه زمان ببرد در یک یا بیشینه دو جلسه و آن هم در صورت مهم بودن موضوع و یا اختلاف نظر دستگاه‌ها؛ تدوین نهایی می‌شود. دوم، در این مرحله صرفاً نمایندگان رسمی دستگاه‌ها حضور دارند و به ندرت از کارشناسان غیر نهادی استفاده می‌شود. سوم، کارشناسان دبیرخانه و کارشناسان نهادهای دعوت شده به جلسه نیز می‌توانند در این مرحله حضور یابند اما این نوع حضور و سطح آن به عواملی نظیر سلیقه دبیر، نظر و سلیقه رئیس نهادهای مشارکت‌کننده، اهمیت و طبقه‌بندی موضوع و غیره بستگی دارد؛ بنابراین هیچ قاعده و قانونی برای آن وجود ندارد.

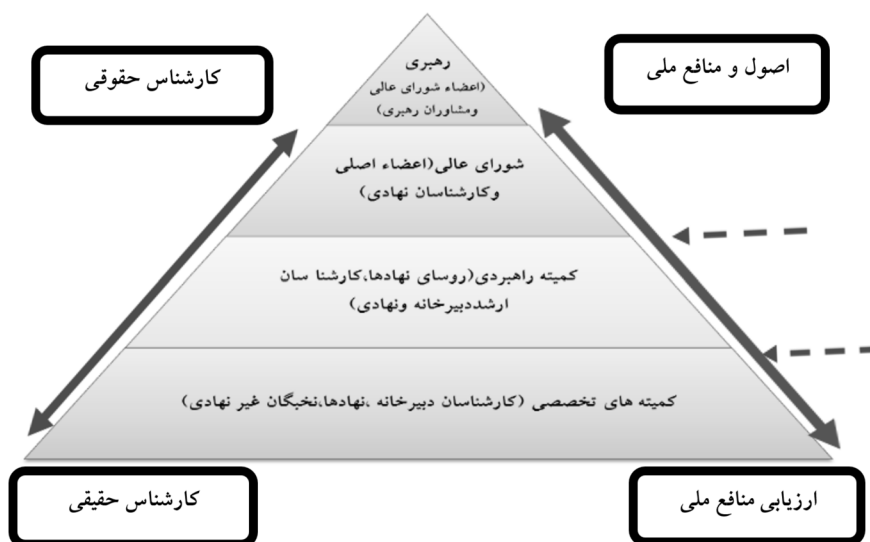
۳،۱،۴. هم‌اندیشی تصمیم‌گیری

مرحله سوم تدوین سیاست در صحن اصلی شورای عالی امنیت ملی است؛ بدین‌گونه که توسط دبیر شورا در دستورکار شورا قرار می‌گیرد و در جلسات رسمی شورا، دبیر شورا و یا معاون وی گزارشی از اصل سیاست تدوین شده و مراحل کار انجام شده روی آن را ارائه و اعضا با در اختیار داشتن تجزیه و تحلیل دستگاه تحت مدیریت خود و درواقع با داشتن یک عقبه فکری و یا به صورت طوفان مغزی طی یک جلسه آن را مورد بحث قرار می‌دهند و معمولاً با وارد کردن ملاحظات و یا حذف بخش‌هایی، آن سیاست تصویب و در مواردی استثنایی رد می‌شود.

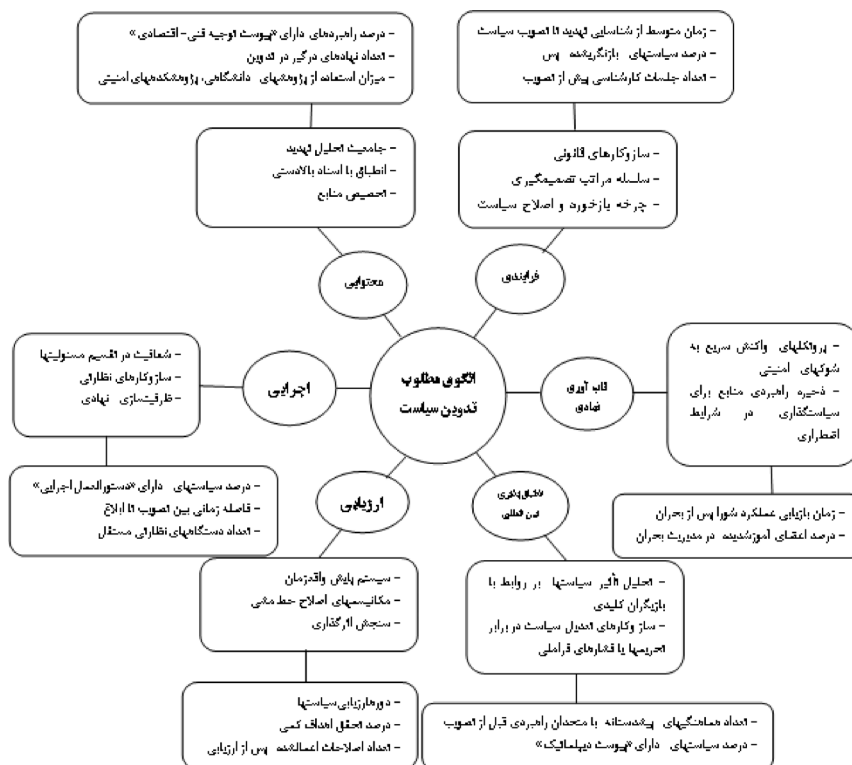
۴،۱،۴. پالایش‌گری نهایی (تطابق با اصول و مصالح)

از نظر قانونی این مرحله از اختیارات رهبری نظام است. با این‌که در سه مرحله قبل در تدوین سیاست براساس درک کارگزاران، به ارزش‌ها، آرمان‌ها، اصول و گفتمان نظام توجه می‌شود ولی جایگاه واقعی و نهایی و تعیین‌کننده آن از اختیارات رهبری نظام است که در قانون اساسی نیز بدان تصریح شده است. در این مرحله به دو شیوه اقدام می‌شود. نخست آن‌که در موارد حساس و مهم که معمولاً خود رهبری نظام تعیین می‌کنند، جلسه شورا در

حضور ایشان منعقد و سیاست‌های تدوین شده با اصول کلی و ارزش‌های بنیادین نظام تطبیق داده می‌شود. تجربه نشان می‌دهد که رهبری نظام در مواردی که: سیاست مزبور با بقا کشور ارتباط داشته باشد، منافع حیاتی و حساس کشور را در معرض تهدید و خطر قرار دهد، رهبری نظام برای تصمیم‌گیری نیاز بیشتری به مشورت داشته باشد، اختلاف دیدگاه و گفتمان شورا با مواضع و دیدگاه‌های رهبری برجسته شده باشد یا اصول و ارزش‌های حاکم بر نظام در گرو اجرا و یا عدم اجرای آن سیاست باشد در روند تدوین سیاست توسط شورا ورود می‌کنند. دوم آن که سیاست‌های تدوین شده در مرحله سوم جهت تأیید به دفتر رهبری نظام ارسال می‌شود و رهنمودهای ایشان ملاک عمل قرار می‌گیرد و برای نحوه اخذ تأیید رهبری نیز معمولاً بین دبیر شورا و رئیس دفتر رهبری، سازوکاری تعریف می‌شود و بعد از کسب موافقت رهبری آن سیاست به دستگاه‌ها ابلاغ می‌گردد. شاید بتوان گفت عمیق‌ترین نوع سیاست‌گذاری در شورا این نوع سیاست‌گذاری است؛ بنابراین می‌توان مرحله تدوین سیاست‌های امنیت ملی را در هر می به شکل زیر بازنمایی کرد (شکل ۲).

شکل شماره ۲: مراحل تدوین سیاست‌های امنیت ملی در شورا

شکل شماره ۳: الگوی مفهومی پژوهش

۲. روش شناسی

تحقیق پیش رو از نظر هدف، کاربردی و توسعه ای بوده و از نظر روش، پژوهشی زمینه ای - موردی و از نظر نوع داده های پژوهشی، کمی به حساب می آید. ابزار گردآوری داده ها، مصاحبه هایی رودررو و عمیق با ۱۸ نفر از کارشناسان و مدیران عرصه امنیت ملی کشور بود که با طرح پرسش هایی باز (۶ پرسش اصلی) انجام شد. جامعه آماری این پژوهش عبارت بودند از مسئولان و کارشناسان شورا و جامعه نمونه تعداد ۳۰ نفر از افراد در دسترس برآورد شد. تجزیه و تحلیل داده ها در سه مرحله انجام شد. در مرحله نخست برای شناسایی آسیب های مرحله تدوین سیاست در شورا، پس از دریافت نظرات جامعه آماری و انجام آزمون لاوشه بر اساس سه شاخص امتیاز تأثیر، نسبت روایی محتوی و شاخص

روایی محتوی، گویه‌های واجد شرایط به عنوان آسیب طبق نظریه آسیب‌شناسی سازمانی سه شاخگی (میرزایی) در سه حوزه زمینه‌ای، ساختاری و فرایندی دسته‌بندی گردیدند. سپس با تعیین شاخص‌های مرکزی (رتبه، میانگین، انحراف معیار)، مبادرت به وزن‌دهی به گویه‌ها گردید و در ادامه با آزمون فریدمن، اولویت‌بندی آسیب‌ها صورت گرفت. در مرحله دوم برای بررسی وضع موجود تدوین سیاست‌های امنیتی، ابتدا نظرات دو گروه مخالف و موافق هر یک از متغیرها با استفاده از آزمون دوجمله‌ای مورد بررسی قرار گرفت و سپس برای بررسی مقایسه‌ای وضعیت هر یک از متغیرها در دو وضع موجود و مطلوب نیز آزمون فرضیه‌های پژوهش از آزمون علامت استفاده گردید. در انتها برای رتبه‌بندی متغیرهای مربوط به هر یک از سؤالات، آزمون تحلیل واریانس فریدمن مورد استفاده قرار گرفت. در مرحله سوم ابتدا وضعیت موافقت و مخالفت جامعه آماری با متغیرهای الگوی مطلوب مورد بررسی قرار گرفت. سپس برای ارزیابی الگوی مطلوب تدوین سیاست امنیتی در شورا از آزمون پارامتری t استیودنت استفاده شد.

متغیرهای مربوط به فرایند تدوین سیاست‌های امنیتی در قالب دو پرسش‌نامه مورد سؤال واقع شد. پرسش‌نامه اول (برگرفته از یافته‌های مصاحبه با گروه خبرگی به منظور شناسایی آسیب‌های وضع موجود) در قالب ۶۹ سؤال با طیف لیکرت طراحی گردید که در دو حالت وضع موجود و مطلوب موارد مطرح‌شده را مورد ارزیابی قرار داد. پرسش‌نامه دوم در دو بخش مجزا به منظور ارزیابی وضعیت موجود تدوین سیاست در شورا و کیفیت الگوی مطلوب در قالب ۲۷ گزاره طراحی شد. میزان آلفای کرونباخ به دست آمده برای اعتبار پرسش‌نامه اول ۰/۸۷ و برای پرسش‌نامه دوم ۰/۷۹ است. تحلیل آماری صورت گرفته با استناد به فرض آماری کلی زیر که می‌تواند برای هر مؤلفه لحاظ شود، مورد استفاده قرار گرفت:

مؤلفه x به عنوان یک عامل مؤثر در فرایند تدوین سیاست‌های امنیتی در شورا لحاظ نمی‌شود.

$$H_0: P \leq 0.5$$

مؤلفه x به عنوان یک عامل مؤثر در فرایند تدوین سیاست‌های امنیتی در شورا لحاظ می‌شود.

$$H_1: P > 0.5$$

موفقیت (احتمال P) در نظر گرفته شده، مساوی با ۵/۰ است؛ چراکه محقق از قبل نمی داند که چند درصد افراد نمونه به متغیرهای او پاسخ موافق یا مخالف خواهند داد. از آنجاکه می بایست داده ها از بعد کیفی به بعد کمی تبدیل شوند، برای گزینه های هر متغیر امتیاز بر مبنای طیف لیکرت مدنظر قرار گرفت.

۳. تجزیه و تحلیل یافته ها

مرحله اول: آسیب شناسی تدوین سیاست امنیتی در شورا

آسیب های وارده بر روند فعلی تدوین سیاست های امنیتی در شورا که از طریق مصاحبه با گروه نخبگی حاصل شده در قالب جدول زیر نشان داده می شود.

جدول شماره ۱: آسیب های مرحله تدوین سیاست امنیتی در شورا

مرحله	آسیب زمینه ای	آسیب ساختاری	آسیب فرایندی
تدوین سیاست	۱- نقش جامعیت بخشی دبیرخانه شورا در تدوین سیاست ۲- تغییر گفتمان شورا با تغییر دولت	۱- تدوین سیاست بر اساس تقاضا شکل می گیرد نه بر اساس مسئله ۲- ابهام در مرجعیت ابلاغیه های شورا به دستگاه های اجرایی ۳- بهره گیری از الگوی عقلانیت محدود (روش رضایت بخش) ۴- تدوین سیاست به شکل رفت و برگشتی ۵- تعاملی بودن تدوین سیاست ۶- عدم بهره گیری از جامعه نخبگی، مراکز مطالعاتی و دانشگاهی غیردولتی در تدوین سیاست ۷- عدم نقش فعال شورا در تدوین سیاست های غیرامنیتی	۱- عدم تفکیک بین مراحل مسئله یابی، طراحی و تدوین سیاست ۲- بهره گیری از روش بالا به پایین در تدوین سیاست ۳- رویکرد اجرایی در تدوین سیاست در نظر گرفته نمی شود. ۴- شفاف نبودن مجری در زمان تدوین سیاست ۵- تعیین فرد مسئول برای تدوین هر سیاست

تجزیه و تحلیل توصیفی گویه‌ها و ابعاد سه گانه تحقیق

الف) اولین بعد مورد بررسی بعد زمینه‌ای است که در جدول زیر گویه‌های دوگانه این بعد به همراه رتبه، میانگین و انحراف معیار آمده است:

جدول شماره ۲: شاخص‌های مرکزی مرحله اول

(نظرسنجی از خبرگان درباره پایش گویه‌های پیشنهادی بعد زمینه‌ای)

رتبه	عنوان گویه	میانگین	انحراف معیار
۱	تغییر گفتمان شورا با تغییر دولت	۴/۴۶	۲/۱۴۷
۲	نقش جامعیت بخشی دبیرخانه شورا در تدوین سیاست	۴/۱۶	۲/۲۲۳

با توجه به میانگین محاسبه شده در مرحله اول، اساسی‌ترین آسیب در بعد زمینه‌ای از نگاه پاسخگویان «تغییر گفتمان شورا با تغییر دولت» است که دارای میانگین ۴/۴۶ از ۵ امتیاز ممکن است.

ب) دومین بعد مورد بررسی، بعد ساختاری است که در جدول زیر گویه‌های هفت گانه این بعد به همراه رتبه، میانگین و انحراف معیار آمده است:

جدول شماره ۳: شاخص‌های مرکزی مرحله دوم

(نظرسنجی از خبرگان درباره پایش گویه‌های پیشنهادی بعد ساختاری)

ردیف	عنوان گویه	میانگین	انحراف معیار
۱	تدوین سیاست بر اساس تقاضا شکل می‌گیرد نه بر اساس مسئله	۴/۶۹	۱/۹۷
۲	ابهام در مرجعیت ابلاغیه‌های شورا به دستگاه‌های اجرایی	۴/۳۲	۲/۱۴
۳	بهره‌گیری از الگوی عقلانیت محدود (روش رضایت‌بخش)	۴/۳۶	۲/۲۵
۴	تدوین سیاست به شکل رفت و برگشتی	۴/۵۷	۱/۹۶
۵	تعاملی بودن تدوین سیاست	۴/۵۹	۱/۸۸
۶	عدم بهره‌گیری از جامعه نخبگی، مراکز مطالعاتی و دانشگاهی غیردولتی در تدوین سیاست	۴/۶۶	۱/۹۵
۷	عدم نقش فعال شورا در تدوین سیاست‌های غیرامنیتی	۴/۶۷	۲/۰۴

با توجه به اطلاعات جدول بالا، بازه تغییرات گویه‌های این بعد از آسیب‌های تدوین سیاست‌های امنیتی در شورا کمتر از یک واحد است. همچنین واریانس پاسخ‌ها بسیار به هم نزدیک هستند، با توجه به میانگین امتیازها اساسی‌ترین آسیب در این بعد از نگاه پاسخگویان «شکل‌گیری تدوین سیاست بر اساس تقاضا» است.

ج) سومین بعد مورد بررسی، بعد فرایندی است که در جدول زیر گویه‌های پنج‌گانه این بعد به همراه رتبه، میانگین و انحراف معیار آمده است:

جدول شماره ۴: شاخص‌های مرکزی مرحله سوم

(نظرسنجی از خبرگان درباره پایش گویه‌های پیشنهادی بعد فرایندی)

ردیف	عنوان گویه	میانگین	انحراف معیار
۱	عدم تفکیک بین مراحل مسئله‌یابی، طراحی و تدوین سیاست	۴/۱۹	۲/۱۲
۲	بهره‌گیری از روش بالا به پایین در تدوین سیاست	۴/۱۰	۱/۹۱
۳	عدم بهره‌گیری از رویکرد اجرایی در تدوین سیاست	۴/۱۸	۲/۰۸
۴	شفاف نبودن مجری در زمان تدوین سیاست	۴/۱۶	۲/۰۳
۵	تعیین فرد مسئول برای تدوین هر سیاست	۴/۱۱	۲/۰۶

بر اساس اطلاعات جدول، اساسی‌ترین آسیب در بعد فرایندی «عدم تفکیک بین مراحل مسئله‌یابی، طراحی و تدوین سیاست» با میانگین امتیاز ۴/۱۹ از ۵ امتیاز ممکن است. به طوری که بیان شد هر یک از ابعاد مورد بررسی از تعدادی گویه با طیف رتبه‌ای پنج‌گزینه‌ای تشکیل شدند. بنابراین کمینه و بیشینه آن‌ها با هم متفاوت و قابل محاسبه است و هر یک از ابعاد سه‌گانه تحقیق می‌توانند امتیازی بین این دو عدد را (۱-۵) به خود اختصاص دهند. به هر جهت، برای بررسی و رتبه‌بندی ابعاد سه‌گانه (ساختاری، فرایندی، زمینه‌ای) به صورت کلی و جزئی در گروه پاسخگو، ابتدا ابعاد سه‌گانه رتبه‌بندی می‌شود؛ یعنی سه بعد مورد بررسی برای یک فرد مرتب شده، رتبه ۱ به کمترین امتیاز و رتبه سه به بیشترین امتیاز داده می‌شود. این عمل برای کل پاسخگویان به صورت جداگانه انجام می‌شود. نکته بسیار مهم در این قسمت آن است که با توجه به اینکه گویه‌های تشکیل‌دهنده سه بعد مورد بررسی یکسان نیستند، برای مقایسه راحت ابتدا هر سه گویه را بر مبنای ۱۰۰ برده و امتیاز آن‌ها هم‌سنگ می‌شود.

سپس این فرضیه که سه بعد مورد بررسی به یک اندازه بر تدوین سیاست های امنیتی شورا مؤثرند به صورت زیر مورد آزمون (روش فریدمن) قرار می گیرد:

ابعاد سه گانه به یک اندازه بر تدوین سیاست های امنیتی شورا مؤثرند: H_0

ابعاد سه گانه به یک اندازه بر تدوین سیاست های امنیتی شورا مؤثر نیستند: H_1

جدول شماره ۵: توصیف و آزمون مربوط به فرضیه یکسان بودن اثر ابعاد سه گانه

(زمینه ای، ساختاری و فرایندی) بر تدوین سیاست های امنیتی شورا

ابعاد	تعداد نمونه	میانگین	انحراف معیار	کمینه	بیشینه
زمینه ای	۳۰	۶۸/۴۳	۱۷/۳۲	۱۱/۱۱	۱۰۰/۰۰
ساختاری	۳۰	۶۵/۱۷	۱۶/۵۰	۱۰/۵۸	۹۵/۲۴
فرایندی	۳۰	۷۲/۷۸	۹۱۴/۶	۲۸/۵۷	۹۹/۴۷

نتیجه آزمون (Test Statistics(a))	
30	N
23/145	(Chi-Square) x2
2	Df
000/0	Asymp. Sig
a. Friedman Test	

بر اساس نتیجه و میزان معنی داری Asymp. Sig ($<0/05$) که برابر صفر است با شدت بالا فرض H_0 با یکسان بودن اثر ابعاد سه گانه رد می شود. با توجه به اینکه بالابودن امتیاز، نشانگر آسیب بودن آن بعد است، وضعیت رتبه بندی اولویت ابعاد بر اساس میانگین رتبه ها به صورت زیر است:

۱- بعد ساختاری (با میانگین ۲/۳۹)

۲- بعد زمینه ای (با میانگین ۲/۳۵)

۳- بعد فرایندی (با میانگین ۱/۲۷).

مرحله دوم: وضعیت موجود تدوین سیاست امنیت ملی در شورا

بررسی نحوه توزیع متغیرهای مربوط به «تدوین سیاست امنیت ملی»

به منظور ارزیابی این مؤلفه، از یازده متغیر استفاده شده است. جدول شماره ۶ نحوه توزیع متغیرهای مربوط به تدوین سیاست امنیت ملی را نشان می‌دهد.

جدول شماره ۶: نحوه توزیع پاسخ به متغیرهای «تدوین سیاست امنیت ملی»

جمع	وضعیت پاسخ‌ها						وضعیت فراوانی	متغیرهای مورد بررسی
	کاملاً موافق	موافق	نظری ندارم	مخالف	کاملاً مخالف	بدون پاسخ		
۲۹	۲	۶	۶	۶	۵	۴	تعداد	۱. شکل‌دهی جلسات کارشناسی تدوین سیاست‌های ملی کشور شامل سیاست‌سازان و نخبگان حاکمیتی و غیر حاکمیتی در دبیرخانه شورا
۱۰۰	۶٫۹	۲۰٫۷	۲۰٫۷	۲۰٫۷	۱۷٫۲	۱۳٫۸	درصد فراوانی	
Sd: ۱/۱۷			Mo: ۵			Mean: ۳٫۸۴		
۲۹	۴	۹	۴	۵	-	۷	تعداد	۲. تدوین سیاست‌های امنیت ملی در دبیرخانه شورا ناظر به نقش سیاست‌گذاری صرف شورا
۱۰۰	۱۳٫۸	۳۱٫۰	۱۳٫۸	۱۷٫۲	-	۲۴٫۱	درصد فراوانی	
Sd: ۱٫۱۴			Mo: ۵			Mean: ۴٫۱۶		
۲۹	۱۰	۵	۴	۵	۱	۴	تعداد	۳. تصویب سیاست‌های امنیت ملی در جلسات شورا
۱۰۰	۳۴٫۵	۱۷٫۲	۱۳٫۸	۱۷٫۲	۳٫۴	۱۳٫۸	درصد فراوانی	
۱٫۱۴Sd:			Mo: ۵			Mean: ۴٫۱۶		
۲۹	۱۴	۷	۲	-	-	۶	تعداد	۴. تأیید و تنفیذ سیاست‌های امنیت ملی توسط رهبری نظام
۱۰۰	۴۸٫۳	۲۴٫۱	۶٫۹	-	-	۲۰٫۷	درصد فراوانی	
Sd: ۱٫۱۴			Mo: ۵			Mean: ۴٫۱۶		
۲۹	۱	۷	۲	۱۰	۲	۱	تعداد	۵. شکل‌دهی جلسات کارشناسی تدوین سیاست‌های مدیریت امنیت ملی کشور شامل سیاست‌سازان و نخبگان حاکمیتی و غیر حاکمیتی در معاونت‌ها و کمیته‌های تخصصی و شوراهای فرعی دبیرخانه شورا
۱۰۰	۳٫۴	۲۴٫۱	۶٫۹	۳۴٫۵	۶٫۹	۳٫۴	درصد فراوانی	
Sd: ۱٫۱۴			Mo: ۵			Mean: ۴٫۱۶		

تعداد	۸	۱	۱۰	۵	۴	۱	۲۹
درصد فراوانی	۲۷٫۶	۳٫۴	۳۴٫۵	۱۷٫۲	۱۳٫۸	۳٫۴	۱۰۰
۶. تدوین برخی سیاست‌های ناظر به نقش مدیریت امنیت ملی شورا در چارچوب سیاست‌های امنیت ملی در جلسات معاونین دبیر شورا و رؤسای شورای فرعی شورا و نمایندگان دستگاه‌ها و نهادهای مربوطه							
Mean:	۴٫۱۶	Mo: ۵		Sd: ۱٫۱۴			
تعداد	۶	۱	۲	۵	۱۰	۵	۲۹
درصد فراوانی	۲۰٫۷	۳٫۴	۶٫۹	۱۷٫۲	۳۴٫۵	۱۷٫۲	۱۰۰
۷. تصویب سیاست‌های مدیریت امنیت ملی در جلسات دبیرخانه شورا با اعضاء اصلی							
Mean:	۴٫۱۶	Mo: ۵		Sd: ۱٫۱۴			
تعداد	۸	-	۵	۳	۸	۵	۲۹
درصد فراوانی	۲۷٫۶	-	۱۷٫۲	۱۰٫۳	۲۷٫۶	۱۷٫۲	۱۰۰
۸. ارجاع سیاست‌های تصویب شده بند بالا جهت اطلاع رئیس جمهور و تأیید رهبری نظام							
Mean:	۴٫۱۶	Mo: ۵		Sd: ۱٫۱۴			
تعداد	۸	-	۵	۳	۸	۵	۲۹
درصد فراوانی	-	-	۱۷٫۲	۱۰٫۳	۲۷٫۶	۱۷٫۲	۱۰۰
۹. شکل دهی جلسات کارشناسی تدوین آیین‌نامه‌های اجرای سیاست‌های امنیت ملی کشور شامل کارشناسان نهادها و دستگاه‌های مجری امنیت ملی							
Mean:	۴٫۱۶	Mo: ۵		Sd: ۱٫۱۴			
تعداد	۷	۳	۸	۳	۷	۱	۲۹
درصد فراوانی	۲۴٫۱	۱۰٫۳	۲۷٫۶	۱۰٫۳	۲۴٫۱	۳٫۴	۱۰۰
۱۰. تصویب سیاست‌هایی که به موجب امر رهبری نظام یا مصوبه شورا به دبیر شورا و سایر دستگاه‌ها واگذار می‌شود.							
Mean:	۴٫۱۶	Mo: ۵		Sd: ۱٫۱۴			
تعداد	۶	۵	۵	۵	۶	۲	۲۹
درصد فراوانی	۲۰٫۷	۱۷٫۲	۱۷٫۲	۱۷٫۲	۲۰٫۷	۶٫۹	۱۰۰
۱۱. تدوین سیاست‌های عملیاتی منبعث از سیاست‌های مدیریت امنیت ملی ناظر به ایجاد هماهنگی بین نهادها و دستگاه‌های اصلی در عرصه امنیت ملی در جلسات معاونین و کمیته‌های تخصصی دبیرخانه و شوراهای فرعی							
Mean:	۴٫۱۶	Mo: ۵		Sd: ۱٫۱۴			

چنانکه در جدول بالا مشاهده می‌شود، در مورد متغیرهای «تدوین سیاست امنیت ملی»، حدود گرایش پاسخگویان در مورد متغیرهای شماره ۱، ۵، ۶، ۱۰ و ۱۱ متمایل به گزینه‌های متوسط و زیر متوسط است؛ به طوری که در هر یک از متغیرها بیش از ۴۰ درصد از

پاسخگویان نسبت به این متغیر نگاه موافق ندارند. همچنین جدول نشان می‌دهد، در مورد سایر متغیرها گرایش پاسخگویان متمایل به گزینه‌های بالای متوسط است؛ به طوری که حدود ۶۰ درصد از پاسخگویان نسبت به این متغیرها نگاه موافق دارند. شاخص‌های مرکزی مانند میانگین، مد و انحراف معیار نیز استنتاج فوق را تأیید می‌کنند.

همچنین به منظور ارزیابی نسبت فراوانی دو گروه موافق و مخالف متغیرها، از آزمون دوجمله‌ای استفاده شد. چنان که جدول شماره ۷ نشان می‌دهد، مقدار سطح معنی داری متغیر شماره ۴ و ۶ کمتر از ۵٪ حاصل شده است ($P-V < \alpha = 5\%$). با توجه به نتیجه آزمون به عمل آمده، در سطح اطمینان ۹۵٪، می‌توان گفت که بین نسبت گروه موافق و مخالف در مورد متغیرهای شماره ۴ و ۶ این مؤلفه تفاوت معنی داری وجود دارد. مشاهده نسبت دو گروه موافق و مخالف نشان می‌دهد در مورد متغیر ۴ حدود ۹۰ درصد از پاسخگویان نظر موافق ندارند. این در حالی است که در مورد متغیر شماره ۶ یعنی «تدوین برخی سیاست‌های ناظر به نقش مدیریت امنیت ملی شورا در چارچوب سیاست‌های امنیت ملی در جلسات معاونین شورا و رؤسای شوراهای فرعی و نمایندگان دستگاه‌ها و نهادهای مربوطه» حدود ۷۶ درصد نظر موافق دارند. از طرف دیگر مقدار سطح معنی داری سایر متغیرها بیشتر از ۵٪ حاصل شده است ($P-V < \alpha = 5\%$). با توجه به نتیجه آزمون به عمل آمده، در سطح اطمینان ۹۵٪، می‌توان گفت که بین نسبت گروه موافق و مخالف در مورد متغیرهای مورد بحث تفاوت معنی داری وجود ندارد؛ به عبارت دیگر از نظر پاسخگویان تا حدود زیادی نظر دو گروه موافق و مخالف به هم نزدیک است. جدول زیر نتایج آزمون دوجمله‌ای متغیرهای مذکور را نشان می‌دهد.

جدول شماره ۷: نتایج آزمون دوجمله‌ای متغیرهای «تدوین سیاست‌های امنیت ملی»

متغیرهای مورد بررسی	گروه	تعداد	نسبت مشاهده شده	نسبت آزمون	سطح معنی داری
۱. شکل دهی جلسات کارشناسی تدوین سیاست‌های ملی کشور شامل سیاست‌سازان و نخبگان حاکمیتی و غیر حاکمیتی در دبیرخانه شورا	گروه مخالف ≥ 3	۱۷	۶۸٪	۵٪	۱۱٪
	گروه موافق < 3	۸	۳۲٪		
	جمع	۲۵	۱		

متغیرهای مورد بررسی	گروه	تعداد	نسبت مشاهده	نسبت آزمون	سطح معنی داری
۲. تدوین سیاست‌های امنیت ملی در دبیرخانه شورا ناظر به نقش سیاست‌گذاری صرف شورا	گروه مخالف	۳=> ۹	۰/۴۱	۰/۵	۰/۵۲
	گروه موافق	۳< ۱۳	۰/۵۹		
	جمع	۲۲	۱		
۳. تصویب سیاست‌های امنیت ملی در جلسات شورا	گروه مخالف	۳=> ۱۰	۰/۴۰	۰/۵	۰/۴۲
	گروه موافق	۳< ۱۵	۰/۶۰		
	جمع	۲۵	۱		
۴. تأیید و تنفیذ سیاست‌های امنیت ملی توسط رهبری نظام	گروه مخالف	۳=> ۲	۰/۹	۰/۵	۰/۰۰۰
	گروه موافق	۳< ۲۱	۰/۹۱		
	جمع	۲۳	۱		
۵. شکل‌دهی جلسات کارشناسی تدوین سیاست‌های مدیریت امنیت ملی کشور شامل سیاست‌سازان و نخبگان حاکمیتی و غیر حاکمیتی در معاونت‌ها و کمیته‌های تخصصی و شوراهای فرعی دبیرخانه شورا	گروه مخالف	۳=> ۱۴	۰/۶۴	۰/۵	۰/۲۸
	گروه موافق	۳< ۸	۰/۳۶		
	جمع	۲۲	۱		
۶. تدوین برخی سیاست‌های ناظر به نقش مدیریت امنیت ملی شورای عالی در چارچوب سیاست‌های امنیت ملی در جلسات معاونین دبیر شورا و رؤسای شورای فرعی و نمایندگان دستگاه‌ها و نهادهای مربوطه	گروه مخالف	۳=> ۱۶	۰/۷۶	۰/۵	۰/۰۲
	گروه موافق	۳< ۵	۰/۲۴		
	جمع	۲۱	۱		
۷. تصویب سیاست‌های مدیریت امنیت ملی در جلسات دبیرخانه شورا با اعضاء اصلی	گروه مخالف	۳=> ۸	۰/۳۵	۰/۵	۰/۲۱
	گروه موافق	۳< ۱۵	۰/۶۵		
	جمع	۲۳	۱		
۸. ارجاع سیاست‌های تصویب‌شده بند بالا جهت اطلاع رئیس‌جمهور و تأیید رهبری نظام	گروه مخالف	۳=> ۸	۰/۳۸	۰/۵	۰/۳۸
	گروه موافق	۳< ۱۳	۰/۶۲		
	جمع	۲۱	۱		
۹. شکل‌دهی جلسات کارشناسی تدوین آیین‌نامه‌های اجرای سیاست‌های امنیت ملی کشور شامل کارشناسان نهادها و دستگاه‌های مجری امنیت ملی	گروه مخالف	۳=> ۱۴	۰/۶۴	۰/۵	۰/۲۸
	گروه موافق	۳< ۸	۰/۳۶		
	جمع	۲۲	۱		

متغیرهای موردبررسی		گروه	تعداد	نسبت مشاهده شده	نسبت آزمون	سطح معنی داری
۱۰. تصویب سیاست‌هایی که به موجب امر رهبری نظام یا مصوبه شورا به دبیر شورا و سایر دستگاه‌ها واگذار می‌شود.	گروه مخالف	$3=>$	۱۰	۰/۴۳	۰/۵	۰/۶۷
	گروه موافق	$3<$	۱۳	۰/۵۷		
	جمع		۲۳	۱		
۱۱. تدوین سیاست‌های عملیاتی منبعت از سیاست‌های مدیریت امنیت ملی ناظر به ایجاد هماهنگی بین نهادها و دستگاه‌های اصلی در عرصه امنیت ملی کشور در جلسات معاونین و کمیته‌های تخصصی دبیرخانه و شوراهای فرعی	گروه مخالف	$3=>$	۱۵	۰/۶۵	۰/۵	۰/۲۱
	گروه موافق	$3<$	۸	۰/۳۵		
	جمع		۲۳	۱		

به منظور آگاهی از وضعیت کلی «تدوین سیاست امنیت ملی»، برآیند یازده متغیر درمجموع مورد آزمون قرار گرفت. جدول شماره ۸ نتایج آزمون دوجمله‌ای وضعیت کلی این مؤلفه را نشان می‌دهد.

جدول شماره ۸: نتایج کلی آزمون دوجمله‌ای متغیرهای «تدوین سیاست امنیت ملی»

متغیرهای موردبررسی		گروه	تعداد	نسبت مشاهده شده	نسبت آزمون	سطح معنی داری
تدوین سیاست امنیت ملی	گروه مخالف	$3=>$	۱۲	۰/۴۳	۰/۵	۰/۵۷
	گروه موافق	$3<$	۱۶	۰/۵۷		
	جمع		۲۸	۱		

چنانکه مشاهده می‌شود، مقدار سطح معنی داری بیشتر از ۵٪ حاصل شده است ($P-V < \alpha = 5\%$). با توجه به نتیجه آزمون به عمل آمده، در سطح اطمینان ۹۵٪، می‌توان گفت که درمجموع اختلاف معنی داری بین نسبت گروه موافق و مخالف مؤلفه «تدوین سیاست امنیت ملی» وجود ندارد؛ به عبارت دیگر نظر دو گروه موافق و مخالف در مورد این گزاره نزدیک به هم است و اختلاف معنی داری بین نظر آن‌ها وجود ندارد.

آزمون فرضیه (بین ورود به تدوین سیاست ملی در شورا در وضع موجود و مطلوب تفاوت معنی داری وجود دارد):

به منظور بررسی میدانی نظر کارشناسان امنیت ملی در مورد وضع موجود و مطلوب متغیرها و آزمون فرضیه فرعی، از آزمون ناپارامتری علامت استفاده شد. جدول شماره ۹ نتایج آزمون مقایسه وضع موجود و مطلوب متغیرها و فرضیه را نشان می دهد.

جدول شماره ۹: نتایج بررسی مقایسه تفاوت متغیرها در وضع موجود و مطلوب و فرضیه فرعی

شاخص های مقایسه						سطح معنی داری	تفاوت های				متغیرهای مورد بررسی
							فرقی	ندارد	فرقی	ندارد	
وضع مطلوب			وضع موجود			سطح معنی داری	فرقی	ندارد	فرقی	ندارد	متغیرهای مورد بررسی
تفاوت معیار	م	میانگین	تفاوت معیار	م	میانگین						
۰/۶۹	۵	۴,۶۱	۱,۲۶	۲	۲,۷۶	۰/۰۰۰	۲۵	۳	۲۱	۱	شکل دهی جلسات کارشناسی تدوین سیاست های ملی کشور شامل سیاست سازان و نخبگان حاکمیتی و غیر حاکمیتی در دبیرخانه شورا
۰/۷۵	۵	۴,۴۸	۱,۰۵	۴	۳,۵۴	۰/۰۰۲	۲۱	۴	۱۵	۲	تدوین سیاست های امنیت ملی در دبیرخانه شورا ناظر به نقش سیاست گذاری صرف شورا
۰/۴۲	۵	۴,۷۸	۱,۳۰	۵	۳,۷۲	۰/۰۰۰	۲۴	۱۲	۱۲	۰	تصویب سیاست های امنیت ملی در جلسات شورا
۰/۱۹	۵	۴,۹۶	۰/۶۶	۵	۴,۵۲	۰/۰۰۴	۲۳	۱۴	۹	۰	تأیید و تنفیذ سیاست های امنیت ملی توسط رهبری نظام
۰/۶۸	۵	۴,۶۵	۱,۱۵	۲	۲,۷۷	۰/۰۰۰	۲۲	۱	۲۱	۰	شکل دهی جلسات کارشناسی تدوین سیاست های مدیریت امنیت ملی کشور شامل سیاست سازان و نخبگان حاکمیتی و غیر حاکمیتی در معاونت ها و کمیته های تخصصی و شوراهای فرعی
۰/۶۵	۵	۴,۵۰	۱,۰۱	۲	۲,۷۱	۰/۰۰	۲۱	۳	۱۸	۰	تدوین برخی سیاست های ناظر به نقش مدیریت امنیت ملی شورا در چارچوب سیاست های امنیت ملی در جلسات معاونین و رؤسای شورای فرعی و نمایندگان دستگاه ها و نهاد های مربوطه

متغیرهای مورد بررسی	تفاوت‌های				سطح معنی داری	شاخص‌های مقایسه					
	منفی	مثبت	برابری	جمع		وضع موجود		وضع مطلوب			
						میانگین	مد	انحراف معیار	میانگین	مد	انحراف معیار
تصویب سیاست‌های مدیریت امنیت ملی در جلسات دبیرخانه شورا با اعضاء اصلی	۱	۱۴	۸	۲۳	۰/۰۰۱	۳,۳۹	۴	۱,۳۶	۴,۵۲	۵	۰/۸۷
ارجاع سیاست‌های تصویب شده بند بالا جهت اطلاع رئیس جمهور و تأیید رهبری نظام	۰	۱۵	۶	۲۱	۰/۰۰۰	۳,۶۲	۴	۱,۱۱	۴,۷۴	۵	۰/۵۴
شکل دهی جلسات کارشناسی تدوین آیین‌نامه‌های اجرای سیاست‌های امنیت ملی کشور شامل کارشناسان نهادها و دستگاه‌های مجری امنیت ملی	۱	۱۷	۳	۲۱	۰/۰۰۰	۲,۷۷	۲	۱,۱۹	۴,۴۰	۵	۰/۷۶
تصویب سیاست‌هایی که به موجب امر رهبری نظام یا مصوبه شورا به دبیر شورا و سایر دستگاه‌ها واگذار می‌شود.	۰	۱۵	۸	۲۳	۰/۰۰۰	۳,۵۶	۴	۱,۱۶	۴,۷۲	۵	۰/۵۴
تدوین سیاست‌های عملیاتی منبث از سیاست‌های مدیریت امنیت ملی ناظر به ایجاد هماهنگی بین نهادها و دستگاه‌های اصلی در عرصه امنیت ملی کشور در جلسات معاونین و کمیته‌های تخصصی دبیرخانه و شوراهای فرعی	۰	۲۰	۳	۲۳	۰/۰۰۰	۲,۷۸	۴	۱,۳۱	۴,۴۰	۵	۰/۷۶
فرضیه: بین ورود به تدوین سیاست ملی در شورا در وضع موجود و مطلوب تفاوت معنی داری وجود دارد.	۰	۲۷	۱	۲۸	۰/۰۰۰	۳,۲۷	۲	۰/۷۲	۴,۶۶	۵	۰/۳۸

بررسی و تجزیه و تحلیل جدول فوق نشان می‌دهد که سطح معنی داری تمام متغیرها کم‌تر از $\alpha = 5\%$ است و این نشان‌دهنده آن است که مقادیر حاصل متغیرها در وضع موجود تفاوت معنی داری با وضع مطلوب دارند. بررسی مقایسه شاخص‌های مرکزی و پراکندگی در جدول شماره ۹ نیز استدلال فوق را تأیید می‌کنند. هم‌چنین سطح معنی داری مؤلفه

«ورود به تدوین سیاست» نیز کمتر از $\alpha = 5\%$ است. این وضعیت نشان دهنده آن است که مقدار حاصل مؤلفه در وضع موجود تفاوت معنی داری با وضع مطلوب دارد. به این ترتیب بر اساس نتایج آزمون به عمل آمده می توان گفت که فرضیه مورد تأیید قرار می گیرد؛ به عبارت دیگر به نظر پاسخ گویان، «بین تدوین سیاست امنیت ملی» در شورا در وضع موجود و مطلوب تفاوت معنی داری وجود دارد.

مرحله سوم: الگوی مطلوب تدوین سیاست امنیت ملی در شورا

بررسی نحوه توزیع متغیرهای مربوط به «الگوی مطلوب تدوین سیاست امنیت ملی» به منظور ارزیابی الگوی مطلوب تدوین سیاست در شورا از شانزده متغیر احصا شده از مصاحبه با گروه خبرگی و مبانی نظری پژوهش استفاده شده است. جدول شماره ۱۰ نحوه توزیع متغیرهای مربوط به الگوی مطلوب تدوین سیاست امنیت ملی را نشان می دهد.

جدول شماره ۱۰: نحوه توزیع پاسخ به متغیرهای «الگوی مطلوب تدوین سیاست امنیت ملی»

متغیرهای مورد بررسی	وضعیت فراوانی	وضعیت پاسخ ها					
		بدون پاسخ	کاملاً مخالف	مخالف	نظری ندارم	موافق	کاملاً موافق
۱- سازوکارهای قانونی (اصل ۱۷۶ قانون اساسی، آیین نامه های داخلی شورا)	تعداد	۴	۵	۶	۶	۶	۲
	درصد فراوانی	۱۳٫۸	۱۷٫۲	۲۰٫۷	۲۰٫۷	۲۰٫۷	۶٫۹
	Mean: ۳٫۸۴		Mo: 5		Sd: ۱٫۱۷		
۲- سلسله مراتب تصمیم گیری (از کارگروه های تخصصی تا سطح عالی)	تعداد	۷	-	۵	۴	۹	۴
	درصد فراوانی	۲۴٫۱	-	۱۷٫۲	۱۳٫۸	۳۱٫۰	۱۳٫۸
	Mean: ۴٫۱۶		Mo: 5		Sd: ۱٫۱۴		
۳- چرخه بازخورد و اصلاح سیاست ها	تعداد	۴	۱	۵	۴	۵	۱۰
	درصد فراوانی	۱۳٫۸	۳٫۴	۱۷٫۲	۱۳٫۸	۱۷٫۲	۳۴٫۵
	Mean: ۴٫۱۶		Mo: 5		Sd: ۱٫۱۴		
۴- جامعیت تحلیل تهدید (سخت افزاری، نرم افزاری، تهدیدات ترکیبی)	تعداد	۶	-	-	۲	۷	۱۴
	درصد فراوانی	۲۰٫۷	-	-	۶٫۹	۲۴٫۱	۴۸٫۳
	Mean: ۴٫۱۶		Mo: 5		Sd: ۱٫۱۴		

وضعیت فراوانی	وضعیت پاسخ‌ها						متغیرهای مورد بررسی
	بدون پاسخ	کاملاً مخالف	مخالف	نظری ندارم	موافق	کاملاً موافق	
تعداد	۱	۲	۱۰	۲	۷	۱	۵- انطباق با اسناد بالادستی (سند چشم‌انداز ۱۴۰۴، سیاست‌های کلی نظام)
درصد فراوانی	۳٫۴	۶٫۹	۳۴٫۵	۶٫۹	۲۴٫۱	۳٫۴	
Mean: ۴٫۱۶		Mo: 5		Sd: ۱٫۱۴			
تعداد	۸	۱	۱۰	۵	۴	۱	۶- تخصیص منابع (بودجه، نیروی انسانی، فناوری)
درصد فراوانی	۲۷٫۶	۳٫۴	۳۴٫۵	۱۷٫۲	۱۳٫۸	۳٫۴	
Mean: ۴٫۱۶		Mo: 5		Sd: ۱٫۱۴			
تعداد	۶	۱	۲	۵	۱۰	۵	۷- شفافیت در تقسیم مسئولیت‌ها (نقشه اجرایی دقیق)
درصد فراوانی	۲۰٫۷	۳٫۴	۶٫۹	۱۷٫۲	۳۴٫۵	۱۷٫۲	
Mean: ۴٫۱۶		Mo: 5		Sd: ۱٫۱۴			
تعداد	۸	-	۵	۳	۸	۵	۸- سازوکارهای نظارتی (گزارش دهی دوره‌ای به دبیرخانه)
درصد فراوانی	۲۷٫۶	-	۱۷٫۲	۱۰٫۳	۲۷٫۶	۱۷٫۲	
Mean: ۴٫۱۶		Mo: 5		Sd: ۱٫۱۴			
تعداد	۸	-	۵	۳	۸	۵	۹- ظرفیت‌سازی نهادی (آموزش نیروهای مجری)
درصد فراوانی	-	-	۱۷٫۲	۱۰٫۳	۲۷٫۶	۱۷٫۲	
Mean: ۴٫۱۶		Mo: 5		Sd: ۱٫۱۴			
تعداد	۷	۳	۸	۳	۷	۱	۱۰- سامانه پایش واقع‌زمان (مانند سامانه‌های پایش تهدیدات سایبری)
درصد فراوانی	۲۴٫۱	۱۰٫۳	۲۷٫۶	۱۰٫۳	۲۴٫۱	۳٫۴	
Mean: ۴٫۱۶		Mo: 5		Sd: ۱٫۱۴			
تعداد	۶	۵	۵	۵	۶	۲	۱۱- سازوکارهای اصلاح خط‌مشی (کمیته‌های بازنگری فوری)
درصد فراوانی	۲۰٫۷	۱۷٫۲	۱۷٫۲	۱۷٫۲	۲۰٫۷	۶٫۹	
Mean: ۴٫۱۶		Mo: 5		Sd: ۱٫۱۴			
تعداد	۴	۵	۶	۶	۶	۲	۱۲- سنجش اثرگذاری (ارزیابی قبل، بعد از اجرا)
درصد فراوانی	۱۳٫۸	۱۷٫۱	۲۰٫۷	۲۰٫۷	۲۰٫۷	۷٫۹	
Mean: ۳٫۸۴		Mo: 5		Sd: ۱٫۱۴			

متغیرهای مورد بررسی	وضعیت فراوانی	وضعیت پاسخ‌ها						جمع
		بدون پاسخ	کاملاً مخالف	مخالف	نظری ندارم	موافق	کاملاً موافق	
۱۳- تحلیل تأثیر سیاست‌ها بر روابط با بازیگران کلیدی	تعداد	۷	۴	۵	۴	۹	۴	۲۹
	درصد فراوانی	۲۳٫۱	۳/۵	۱۷٫۲	۱۳٫۸	۳۰٫۲	۱۳٫۸	۱۰۰
	Mean: ۴٫۱۶	Mo: 5		Sd: ۱٫۱۴				
۱۴- سازوکارهای تعدیل سیاست در برابر تحریم‌ها یا فشارهای فراملی	تعداد	۴	۱	۵	۴	۵	۱۰	۲۹
	درصد فراوانی	۱۳٫۸	۳٫۴	۱۷٫۲	۱۳٫۸	۱۸٫۲	۳۵٫۲	۱۰۰
	Mean: ۴٫۱۶	Mo: 5		Sd: ۱٫۱۴				
۱۵- پروتکل‌های واکنش سریع به شوک‌های امنیتی	تعداد	۶	۵	۵	۲	۷	۱۴	۲۹
	درصد فراوانی	۲۰٫۷	۴/۸	۲۶/۲	۶٫۹	۲۴٫۶	۴۷٫۳	۱۰۰
	Mean: ۴٫۱۶	Mo: 5		Sd: ۱٫۱۴				
۱۶- ذخیره راهبردی منابع برای سیاست‌گذاری در شرایط اضطراری	تعداد	۱	۲	۱۰	۲	۷	۱	۲۹
	درصد فراوانی	۳٫۴	۶٫۹	۳۴٫۵	۷٫۹	۲۵٫۳	۳٫۴	۱۰۰
	Mean: ۴٫۱۶	Mo: 5		Sd: ۱٫۱۴				

به منظور ارزیابی نسبت فراوانی دو گروه موافق و مخالف متغیرها، از آزمون دوجمله‌ای استفاده شد. چنان‌که جدول شماره ۱۱ نشان می‌دهد، مقدار سطح معنی‌داری متغیر شماره ۶ و ۱۴ کمتر از ۰٫۵٪ حاصل شده است ($P-V < 0.5$ ٪). با توجه به نتیجه آزمون به عمل آمده، در سطح اطمینان ۰٫۹۵٪، می‌توان گفت که بین نسبت گروه موافق و مخالف در مورد متغیرهای شماره ۶ و ۱۴ این مؤلفه تفاوت معنی‌داری وجود دارد. مشاهده نسبت دو گروه موافق و مخالف نشان می‌دهد در مورد متغیر ۶ حدود ۹۰ درصد از پاسخ‌گویان نظر موافق ندارند و در مورد متغیر شماره ۱۴ یعنی «درصد سیاست‌های دارای «پیوست دیپلماتیک» (بررسی تبعات خارجی)» حدود ۸۶ درصد نظر مخالف دارند. از طرف دیگر مقدار سطح معنی‌داری سایر متغیرهای این مؤلفه بیشتر از ۰٫۵٪ حاصل شده است ($P-V < 0.5$ ٪). با توجه به نتیجه آزمون به عمل آمده، در سطح اطمینان ۰٫۹۵٪، می‌توان گفت که بین نسبت گروه موافق و مخالف در مورد متغیرهای مورد بحث سایر مؤلفه‌ها تفاوت معنی‌داری وجود ندارد؛ به عبارت دیگر از نظر پاسخ‌گویان تا حدود زیادی نظر دو

گروه موافق و مخالف به هم نزدیک است. جدول زیر نتایج آزمون دوجمله‌ای متغیرهای مذکور را نشان می‌دهد.

جدول شماره ۱۱: نتایج آزمون دوجمله‌ای متغیرهای «الگوی مطلوب تدوین سیاست امنیت ملی»

متغیرهای موردبررسی	گروه	تعداد	نسبت مشاهده شده	نسبت آزمون	سطح معنی داری
۱- سازوکارهای قانونی (اصل ۱۷۶ قانون اساسی، آیین نامه‌های داخلی شورا)	گروه مخالف	۳	۱۷	۰/۶۸	۰/۱۱
	گروه موافق	۳	۸	۰/۳۲	
	جمع		۲۵	۱	
۲- سلسله مراتب تصمیم‌گیری (از کارگروه‌های تخصصی تا سطح عالی)	گروه مخالف	۳	۹	۰/۴۱	۰/۵۲
	گروه موافق	۳	۱۳	۰/۵۹	
	جمع		۲۲	۱	
۳- چرخه بازخورد و اصلاح سیاست‌ها	گروه مخالف	۳	۱۰	۰/۴۰	۰/۴۲
	گروه موافق	۳	۱۵	۰/۶۰	
	جمع		۲۵	۱	
۴- جامعیت تحلیل تهدید (سخت‌افزاری، نرم‌افزاری، تهدیدات ترکیبی)	گروه مخالف	۳	۲	۰/۹	۰/۲۳
	گروه موافق	۳	۲۱	۰/۹۱	
	جمع		۲۳	۱	
۵- انطباق با اسناد بالادستی (سند چشم‌انداز ۱۴۰۴، سیاست‌های کلی نظام)	گروه مخالف	۳	۱۴	۰/۶۴	۰/۲۸
	گروه موافق	۳	۸	۰/۳۶	
	جمع		۲۲	۱	
۶- تخصیص منابع (بودجه، نیروی انسانی، فناوری)	گروه مخالف	۳	۱۶	۰/۷۶	۰/۰۰۰
	گروه موافق	۳	۵	۰/۲۴	
	جمع		۲۱	۱	
۷- شفافیت در تقسیم مسئولیت‌ها (نقشه اجرایی دقیق)	گروه مخالف	۳	۸	۰/۳۵	۰/۲۱
	گروه موافق	۳	۱۵	۰/۶۵	
	جمع		۲۳	۱	

متغیرهای مورد بررسی	گروه	تعداد	نسبت مشاهده	نسبت آزمون	سطح معنی داری
۸- سازوکارهای نظارتی (گزارش دهی دوره‌ای به دبیرخانه)	گروه مخالف	۳=>	۸	۰/۳۸	۰/۳۸
	گروه موافق	۳<	۱۳	۰/۶۲	
	جمع		۲۱	۱	
۹- ظرفیت سازی نهادی (آموزش نیروهای مجری)	گروه مخالف	۳=>	۱۴	۰/۶۴	۰/۲۸
	گروه موافق	۳<	۸	۰/۳۶	
	جمع		۲۲	۱	
۱۰- سامانه پایش واقع زمان (مانند سامانه های پایش تهدیدات سایبری)	گروه مخالف	۳=>	۱۰	۰/۴۳	۰/۶۷
	گروه موافق	۳<	۱۳	۰/۵۷	
	جمع		۲۳	۱	
۱۱- سازوکارهای اصلاح خط مشی (کمیته های بازنگری فوری)	گروه مخالف	۳=>	۱۵	۰/۶۵	۰/۲۱
	گروه موافق	۳<	۸	۰/۳۵	
	جمع		۲۳	۱	
۱۲- سنجش اثرگذاری (ارزیابی قبل، بعد از اجرا)	گروه مخالف	۳=>	۱۷	۰/۶۸	۰/۱۴
	گروه موافق	۳<	۸	۰/۳۲	
	جمع		۲۵	۱	
۱۳- تحلیل تأثیر سیاست ها بر روابط با بازیگران کلیدی	گروه مخالف	۳=>	۹	۰/۴۱	۰/۵۲
	گروه موافق	۳<	۱۳	۰/۵۹	
	جمع		۲۲	۱	
۱۴- سازوکارهای تعدیل سیاست در برابر تحریم ها یا فشارهای فراملی	گروه مخالف	۳=>	۱۰	۰/۴۰	۰/۰۰۰
	گروه موافق	۳<	۱۵	۰/۶۰	
	جمع		۲۵	۱	
۱۵- پروتکل های واکنش سریع به شوک های امنیتی	گروه مخالف	۳=>	۲	۰/۹	۰/۱۲
	گروه موافق	۳<	۲۱	۰/۹۱	
	جمع		۲۳	۱	

متغیرهای مورد بررسی	گروه	تعداد	نسبت مشاهده	نسبت آزمون	سطح معنی داری
۱۶- ذخیره راهبردی منابع برای سیاست گذاری در شرایط اضطراری	گروه مخالف	۳>	۱۴	۰/۶۴	۰/۲۸
	گروه موافق	۳<	۸	۰/۳۶	
	جمع		۲۲	۱	
	گروه موافق	۳<	۸	۰/۳۵	
	جمع		۲۳	۱	

بررسی و آزمون الگوی مطلوب

در این قسمت به بررسی و آزمون الگوی پیشنهادی پرداخته شده است. به این منظور با استناد به آزمون t استیودنت، به تجزیه و تحلیل وضعیت هر یک از مؤلفه ها و نتایج کلی حاصل از آن پرداخته شد.

بررسی وضعیت مؤلفه های ارزیابی الگوی مطلوب (پیشنهادی)

چنان که ذکر شده به منظور بررسی ارزیابی الگوی پیشنهادی از ۱۶ مؤلفه استفاده شده است که وضعیت هر یک از مؤلفه ها بر اساس آزمون t استیودنت به شرح جدول زیر است.

جدول شماره ۱۲: بررسی وضعیت مؤلفه های مربوط به ارزیابی الگوی مطلوب

ردیف	عنوان مؤلفه مطلوب	تعداد پاسخ ها	میانگین	انحراف معیار	آماره t به دست آمده	درجه آزادی	سطح معنی دار
۱	سازوکارهای قانونی (اصل ۱۷۶ قانون اساسی، آیین نامه های داخلی شورا)	۲۸	۴,۲۸۵۷	۷۶۲۹.	۸,۹۱۸	۲۷	۰/۰۰۰
۲	سلسله مراتب تصمیم گیری (از کارگروه های تخصصی تا سطح عالی)	۲۸	۴,۲۵۰۰	۸۸۷۲.	۷,۴۵۶	۲۷	۰/۰۰۰
۳	چرخه بازخورد و اصلاح سیاست ها	۲۸	۴,۳۵۷۱	۶۲۱۵.	۱۱,۵۵۵	۲۷	۰/۰۰۰
۴	جامعیت تحلیل تهدید (سخت افزاری، نرم افزاری، تهدیدات ترکیبی)	۲۸	۴,۳۲۱۴	۷۷۲۴.	۹,۰۵۳	۲۷	۰/۰۰۰

ردیف	عنوان مؤلفه مطلوب	تعداد پاسخ‌ها	میانگین	انحراف معیار	آماره t به دست آمده	درجه آزادی	سطح معنی دار
۵	انطباق با اسناد بالادستی (سند چشم انداز ۱۴۰۴، سیاست‌های کلی نظام)	۲۸	۴,۳۵۷۱	۷۸۰۰۰	۹,۲۰۶	۲۷	۰/۰۰۰
۶	تخصیص منابع (بودجه، نیروی انسانی، فناوری)	۲۸	۴,۴۲۸۶	۹۵۹۵۰	۷,۸۷۸	۲۷	۰/۰۰۰
۷	شفافیت در تقسیم مسئولیت‌ها (نقشه اجرایی دقیق)	۲۸	۴,۲۵۰۰	۷۰۰۵۰	۹,۴۴۲	۲۷	۰/۰۰۰
۸	سازوکارهای نظارتی (گزارش دهی دوره‌ای به دبیرخانه)	۲۸	۴,۲۱۴۳	۷۳۸۲۰	۸,۷۰۴	۲۷	۰/۰۰۰
۹	ظرفیت سازی نهادی (آموزش نیروهای محری)	۲۸	۴,۵۳۵۷	۵۷۶۲۰	۱۴,۱۰۳	۲۷	۰/۰۰۰
۱۰	سامانه پایش واقع زمان (مانند سامانه‌های پایش تهدیدات سایبری)	۲۸	۴,۴۲۸۶	۶۹۰۱۰	۱۰,۹۵۴	۲۷	۰/۰۰۰
۱۱	سازوکارهای اصلاح خط‌مشی (کمیت‌های بازنگری فوری)	۲۸	۳,۸۵۷۱	۹۳۱۵۰	۴,۸۶۹	۲۷	۰/۰۰۰
۱۲	سنجش اثرگذاری (ارزیابی قبل، بعد از اجرا)	۲۸	۴,۴۳۷۱	۷۴۰۰۰	۹,۳۰۶	۲۷	۰/۰۰۰
۱۳	تحلیل تأثیر سیاست‌ها بر روابط با بازیگران کلیدی	۲۸	۴,۳۲۸۶	۹۷۹۵۰	۷,۸۷۸	۲۷	۰/۰۰۰
۱۴	سازوکارهای تعدیل سیاست در برابر تحریم‌ها یا فشارهای فراملی	۲۸	۴,۲۶۷۴	۷۰۲۵۰	۹,۳۴۱	۲۷	۰/۰۰۰
۱۵	پروتکل‌های واکنش سریع به شوک‌های امنیتی	۲۸	۴,۳۷۴۱	۷۴۸۲۰	۸,۵۰۷	۲۷	۰/۰۰۰
۱۶	ذخیره راهبردی منابع برای سیاست‌گذاری در شرایط اضطراری	۲۸	۴,۵۰۶۲	۵۴۸۱۰	۱۴,۲۵۵	۲۷	۰/۰۰۰

چنان‌که در جدول بالا مشاهده می‌شود، با توجه به این‌که سطح معنی داری نمونه‌ای تمام مؤلفه‌ها کم‌تر از سطح خطای ۵ درصد است، لذا می‌توان گفت که مقدار حاصل این

مؤلفه‌ها تفاوت معناداری با مقدار متوسط دارد. از طرف دیگر با توجه به علامت مثبت آمارهای t این مؤلفه‌ها، میانگین حاصل آن‌ها بیشتر از عدد متوسط (یعنی ۳) است لذا می‌توان گفت که به‌طور کلی از نظر پاسخ‌دهندگان، وضعیت این مؤلفه‌ها بیشتر از متوسط ارزیابی شده است. وضعیت کلی این الگو به شرح جدول زیر است.

جدول شماره ۱۳: بررسی وضعیت الگوی مطلوب (پیشنهادی) پژوهش

تعداد پاسخ‌ها	میانگین	انحراف معیار	آماره t به دست آمده	درجه آزادی	سطح معنی دار
۲۸	۴,۱۸	۰/۵۴	۱۱,۵۷۸	۲۷	۰

چنان‌که در جدول بالا مشاهده می‌شود با توجه به اینکه سطح معنی داری نمونه‌ای برآیند مؤلفه‌های شانزده گانه کم‌تر از سطح خطای ۵ درصد است، لذا می‌توان گفت که مقدار حاصل برآیند آن‌ها تفاوت معناداری با مقدار متوسط دارد. از طرف دیگر با توجه به علامت مثبت آمارهای t آن، میانگین برآیند حاصل آن‌ها بیشتر از عدد متوسط (یعنی سه) است؛ بنابراین می‌توان گفت که از نظر پاسخ‌دهندگان، الگوی پیشنهادی الگوی مناسبی است.

۴. نتیجه‌گیری

اساسی‌ترین وظیفه شورای عالی امنیت ملی «تدوین سیاست امنیت ملی» به عنوان سومین مرحله فرایند سیاست‌گذاری است؛ اما در این مرحله عوامل و متغیرهایی وجود دارند که باعث شده تدوین سیاست در واکنش به تقاضا، ظهور کند. بدین معنی که باید از جانب بازیگران حاکمیت درخواست انجام عملی یا عدم انجام عملی ارائه شود تا سیاست‌گذاری شکل گیرد از این رو سیاست‌گذاری امنیت ملی در شورای عالی امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران علیرغم مسئله محور بودن عموماً واکنشی (انفعالی) است. در مرحله نخست پژوهش که به آسیب‌شناسی وضع فعلی تدوین سیاست‌های امنیت ملی در شورا اختصاص داشت؛ تحصیل گردید که سیاست‌گذاری امنیت ملی در شورا امری اقتضایی است و با احصاء ۱۴ آسیب آن به این نکته اساسی اشاره شد که با وجود این‌که هدف سیاست‌گذاری در کشور افزایش ضریب امنیت ملی، کسب منافع ملی و ارتقاء جایگاه کشور در عرصه بین‌المللی و اقتدار داخلی است اما چون رول‌شمن نیست در تأمین اهداف آن برخی اوقات با مشکل مواجه است، این وجه در سیاست‌گذاری به حدی

غالب است که برخی معتقدند شورا بیش از آن که وظیفه مهم سیاست‌گذاری امنیت ملی را به انجام برساند به رتق وفتق امور و ایجاد هماهنگی میان نهادها و دستگاه‌های اجرایی مشغول است.

در زمینه وضع موجود «تدوین سیاست امنیت ملی» توجه به این نکته ضروری است که تناسبی بین برخی از متغیرهای این مرحله با سایر متغیرها وجود ندارد. مثلاً کارشناسان امنیت ملی در مورد متغیرهای «تأیید و تنفیذ سیاست‌های امنیت ملی توسط رهبری نظام» با ۹۱ درصد، «شکل‌دهی جلسات کارشناسی تدوین سیاست‌های ملی با مشارکت نخبگان امنیتی کشور» با ۳۲ درصد، «تدوین در دبیرخانه» با ۵۹ درصد و «تدوین در شورا» با ۶۰ درصد نظر موافق دارای اختلاف نظر زیادی هستند، این آمار نشان می‌دهد که به جای کار کارشناسی قوی در مراحل اولیه تدوین سیاست و فراهم کردن زمینه تسهیل تصمیم‌گیری رهبری نظام در مورد سیاست‌های امنیت ملی، رده‌های پایین‌تر (دستگاه‌های مربوط و معاونت‌های شورا) از خود سلب مسئولیت کرده و آن را به رهبری نظام احاله می‌دهند.

در زمینه الگوی مطلوب تدوین سیاست ابتدا الگوی طراحی شده تدوین سیاست امنیت ملی در وضعیت موجود سیاست‌گذاری شورا با استفاده از توزیع فراوانی و آزمون دوجمله‌ای در مورد دو گروه مخالف و موافق موردسنجش قرار گرفت و سپس با استفاده از آزمون ناپارامتری بین وضعیت موجود و مطلوب سیاست‌گذاری امنیت ملی مقایسه به عمل آمد. با تجمیع و تلخیص موارد احصاشده از مصاحبه‌ها، ادبیات پژوهش و جامعه آماری می‌توان الگوی مطلوب تدوین سیاست‌های امنیتی در شورا را به شرح زیر دسته‌بندی و ارائه نمود:

۱- بُعد فرایندی (نهادی - روشی)

مؤلفه‌ها: سازوکارهای قانونی (اصل ۱۷۶ قانون اساسی، آیین‌نامه‌های داخلی شورا)، سلسله‌مراتب تصمیم‌گیری (از کارگروه‌های تخصصی تا سطح عالی)، چرخه بازخورد و اصلاح سیاست‌ها

شاخص‌ها: زمان متوسط از شناسایی تهدید تا تصویب سیاست (بهینه: بیشینه ۶۰ روز)، درصد سیاست‌های بازنگری شده پس از ارزیابی (هدف: حداقل ۸۰٪ انعطاف‌پذیری)، تعداد جلسات کارشناسی پیش از تصویب (استاندارد: ۵-۳ جلسه به ازای هر سیاست) ۲- بُعد محتوایی (کارشناسی)

مؤلفه‌ها: جامعیت تحلیل تهدید (سخت‌افزاری، نرم‌افزاری، تهدیدات ترکیبی)، انطباق با اسناد بالادستی (سند چشم‌انداز ۱۴۰۴، سیاست‌های کلی نظام)، تخصیص منابع (بودجه، نیروی انسانی، فناوری)

شاخص‌ها: درصد راهبردهای دارای «پیوست توجیه فنی-اقتصادی» (هدف: ۱۰۰٪)، تعداد نهادهای درگیر در تدوین (حداقل ۵ دستگاه کلیدی)، میزان استفاده از پژوهش‌های دانشگاهی، پژوهشکده‌های امنیتی (شاخص کیفی) ۳- بُعد اجرایی (عملیاتی)

مؤلفه‌ها: شفافیت در تقسیم مسئولیت‌ها (نقشه اجرایی دقیق)، سازوکارهای نظارتی (گزارش دهی دوره‌ای به دبیرخانه)، ظرفیت‌سازی نهادی (آموزش نیروهای مجری) شاخص‌ها: درصد سیاست‌های دارای «دستورالعمل اجرایی» (هدف: ۱۰۰٪)، فاصله زمانی بین تصویب تا ابلاغ (بهینه: حداکثر ۷ روز)، تعداد دستگاه‌های نظارتی مستقل (مثلاً حضور نماینده دیوان محاسبات)

۴- بُعد ارزیابی (پایشی) مؤلفه‌ها: سامانه پایش واقع‌زمان (مانند سامانه‌های پایش تهدیدات سایبری)، سازوکارهای اصلاح خط‌مشی (کمیته‌های بازنگری فوری)، سنجش اثرگذاری (ارزیابی قبل، بعد از اجرا)

شاخص‌ها: دوره ارزیابی سیاست‌ها (پس از ۶ ماه و ۱۲ ماه)، درصد تحقق اهداف کمی (مثلاً کاهش ۳۰٪ تهدیدات سایبری در یک سال)، تعداد اصلاحات اعمال شده پس از ارزیابی (نشانگر یادگیری سازمانی)

۵- بُعد انطباق‌پذیری بین‌المللی مؤلفه‌ها: تحلیل تأثیر سیاست‌ها بر روابط با بازیگران کلیدی، سازوکارهای تعدیل سیاست در برابر تحریم‌ها یا فشارهای فراملی

شاخص‌ها: تعداد هماهنگی‌های پیش‌دستانه با متحدان راهبردی قبل از تصویب، درصد سیاست‌های دارای «پیوست دیپلماتیک» (بررسی تبعات خارجی)

۶- بُعد تاب‌آوری نهادی (تمرکز بر بحران‌های غیرمترقبه)

مؤلفه‌ها: پروتکل‌های واکنش سریع به شوک‌های امنیتی (مثل اغتشاشات یا حملات

سایبری گسترده)، ذخیره راهبردی منابع برای سیاست‌گذاری در شرایط اضطراری

شاخص‌ها: زمان بازیابی عملکرد شورا پس از بحران (هدف: کمتر از ۲۴ ساعت)، درصد

اعضای آموزش دیده در مدیریت بحران

پیشنهاد

برای بهبود مرحله تدوین سیاست‌های امنیت ملی در شورای عالی امنیت ملی، پیشنهادهای اجرایی و کاربردی حول ۴ محور و ۱۲ راهکار ارائه می‌شود:

۱- تقویت کارشناسی و مشارکت نخبگان

- ایجاد کارگروه‌های تخصصی دائمی با حضور نخبگان دانشگاهی، پژوهشکده‌های امنیتی و نمایندگان نهادهای کلیدی.

- استفاده از سامانه مشاوره الکترونیک برای جذب نظرات کارشناسی در مراحل اولیه تدوین سیاست.

- اختصاص سهمیه اجباری برای حضور متخصصان مستقل در جلسات تدوین سیاست.

۲- استانداردسازی فرایند تدوین سیاست

- تعیین چارچوب زمانی مشخص برای هر مرحله از تدوین تا تصویب سیاست (بیشینه ۶۰ روز).

- اجباری کردن پیوست توجیه فنی - اقتصادی برای تمام سیاست‌های امنیت ملی.

- تدوین شیوه‌نامه اجرایی هم‌زمان با تصویب هر سیاست تا از بلا تکلیفی پس از تصویب جلوگیری شود.

۳- ارزیابی مستمر و یادگیری سازمانی

- اجرای ارزیابی اثربخشی سیاست‌ها در بازه‌های ۶ و ۱۲ ماهه پس از اجرا.

- ایجاد کمیته‌های بازنگری فوری برای اصلاح سریع سیاست‌های ناموفق.

- ثبت و انتشار درس آموخته‌ها از هر فرایند سیاست‌گذاری در پایگاه دانش شورا.
- ۴- انطباق‌پذیری بین‌المللی
- افزایش هماهنگی پیش‌دستانه با متحدان راهبردی قبل از تصویب سیاست‌های حساس.
- اضافه‌کردن «پیوست دیپلماتیک» به تمام سیاست‌هایی که اثرات منطقه‌ای یا بین‌المللی دارند.
- برگزاری جلسات مشترک با نمایندگان دستگاه دیپلماسی برای همسوسازی سیاست‌های داخلی و خارجی.

منابع و مآخذ

- اصلانی، فیروز. فردکار دل، محمود (۱۳۹۱)، «امنیت جمهوری اسلامی و نهادهای سیاست‌گذار»، **فصلنامه مطالعات حقوق خصوصی**، شماره ۴۲، تهران: انتشارات دانشگاه تهران، صص ۴۰-۲۱.
- باقری، عبدالرضا (۱۳۹۹)، «آسیب‌شناسی فرایند سیاست‌گذاری در شورای عالی امنیت ملی»؛ ارائه الگوی بهینه، رساله دکتری علوم سیاسی به راهنمایی حمید پیشگاه هادیان، تهران: دانشکده علوم سیاسی دانشگاه آزاد واحد تهران مرکزی.
- باقری، عبدالرضا. پیشگاه هادیان، حمید (۱۳۹۸)، «الگوی مطلوب مسئله‌یابی در فرایند سیاست‌گذاری شورای عالی امنیت ملی ج.ا.ایران»، **فصلنامه پژوهش‌های حفاظتی-امنیتی**، شماره ۳۰، صص ۱۱۴-۶۷.
- خوندایی، جعفر (۱۴۰۳)، «الزامات ارزیابی سیاست‌های امنیتی ساحفاها»، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، به راهنمایی عبدالرضا باقری، تهران: دانشکده علوم و فنون فارابی.
- رحیمی، حمید (۱۳۹۹)، «مطالعه تطبیقی الگوهای آسیب‌شناسی سازمانی»، راهبردی برای سازمان‌های ایرانی، **فصلنامه ایرانی آموزش و پرورش تطبیقی**، شماره ۱۱، صص ۹۲۸-۹۰۷.
- رحیمی، زینب (۱۳۹۵)، «وظایف و اختیارات شورای عالی امنیت ملی در پرتو اصل حاکمیت قانون»، پایان‌نامه کارشناسی ارشد به راهنمایی رضا زارعی، مردشت: دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه آزاد اسلامی.
- رضوی نژاد، سیدامین. رزاقی، جواد (۱۳۹۷)، «الگوی مطلوب اجرا و ارزیابی در سیاست‌گذاری امنیت داخلی ج.ا.ایران»، **فصلنامه خط‌مشی‌گذاری عمومی در مدیریت**، شماره ۲۹، صص ۱۱۸-۱۰۱.
- روحانی، حسن (۱۳۹۱)، «امنیت ملی و دیپلماسی هسته‌ای»، چاپ چهارم، تهران: انتشارات مرکز تحقیقات استراتژیک مجمع تشخیص مصلحت نظام.
- ره‌پیک، سیامک (۱۳۸۷)، «تهدیدات قدرت ملی، شاخص‌ها و ابعاد»، تهران: انتشارات دانشگاه عالی دفاع ملی.
- سالارکیا، غلامرضا (۱۳۹۷)، «رابطه اطلاعات و سیاست‌گذار؛ واکاوی زمینه‌های بروز تنش»، **فصلنامه امنیت پژوهی**، شماره ۶۲، صص ۹۸-۶۹.
- طاهریان، بهمن (۱۳۹۰)، «الگوی سیاست‌گذاری امنیت داخلی در ناامن‌سازی‌های غیرخوشونت‌آمیز»، **فصلنامه امنیت ملی**، شماره ۳، صص ۱۳۶-۹۷.
- عبدالزهره عثمان، یاسر (۱۳۹۰)، «آسیب‌شناسی سیاست‌گذاری امنیت ملی عراق از سال ۱۹۶۸ تا ۲۰۱۱ (با تأکید بر مسئله قومی-مذهبی)»، رساله دکتری علوم سیاسی به راهنمایی عباس مصلی نژاد، تهران: دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران.
- عبدالهی ضیاءالدینی، مهدی. ریحانی، علیرضا (۱۴۰۲)، «الگوی کارکردی شعام در حکمرانی امنیت ملی: اولویت نقش هدایتی و محدودیت مداخله اجرایی»، **فصلنامه مطالعات راهبردی**، شماره ۹۹، صص ۳۷-۶۵.
- غریاق زندی، داوود (۱۳۹۵)، «درآمدی بر سیاست‌گذاری امنیت ملی»، چاپ دوم، تهران: انتشارات پژوهشکده مطالعات راهبردی.

- کمیسیون سیاسی، دفاعی و امنیتی (۱۳۹۴)، «الگوی تدوین سیاست‌های دفاعی و امنیتی؛ چارچوب پیشنهادی سیاست‌های کلی برنامه ششم»، **فصلنامه سیاست کلان**؛ ویژه‌برنامه ششم، شماره ۱۶، صص ۲۱۲-۱۹۹.
- مقدسی، مهدی. اکبری، احسان (۱۳۹۶)، جایگاه حقوقی مصوبات شورای عالی امنیت ملی در نظام حقوق اساسی ایران، **فصلنامه مطالعات حقوق عمومی**، شماره ۴، صص ۸۹۳-۸۷۳.
- Allock, Bob. (۲۰۰۲). National Security law in common law Framework, Basic law Institute, "Dialogue on Article 23" seminar organized by The Basic Law Institute on Monday, 23 December.
- McConnell A. (۲۰۱۰). Understanding Policy Success: Rethinking Public Policy. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

